

Lapsilähtöinen pedagogisen toiminnan arviointi

Ohjeistus palautetaulun ja kuvien käyttöön
toiminnallisessa palautteenkeruussa
Lahden Montessori-leikkikoulussa

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja
nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2018
Mia Lankinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Koulutusohjelma

LANKINEN, MIA:

Lapsilähtöinen pedagogisen
toiminnan arviointi
Ohjeistus palautetaulun ja kuvien
käyttöön toiminnallisessa
palautteenkeruussa Lahden
Montessori-leikkikoulussa

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 46 sivua, 7
liitesivua

Kevät 2018

TIIVISTELMÄ

Lapsen osallisuus ja aktiivinen toimijuus varhaiskasvatuksen kehittämisessä, suunnittelussa ja toteutuksessa ovat ajankohtaisia asioita tämän päivän varhaiskasvatuksessa. Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytykset löytyvät aikuisten ja lasten välisestä vuorovaikutuksen tasapainosta sekä aikuisen roolin tärkeyden ymmärtämisestä osallisuuden mahdollistajana.

Toiminnallisen opinnäytetyöni raportti kuvaa kehittämishanketta, joka toteutettiin Lahden Montessori-leikkikoulussa. Työn tavoitteena oli kehittää henkilökunnan käyttöön lapsilähtöinen palautemenetelmä sekä ohjeistus menetelmän käyttöä varten.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastelin teoreettisena viitekehystenä toimivia käsitteitä sekä toimeksiantajan toteuttamaa montessoripedagogiikkaa. Kehittämismenetelmien käsittelyosuudessa tarkastelin keskeisiä kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmiä, joita olivat kokeilu, arviointi, havainnointi ja dokumentointi. Prosessia kuvaan konstruktivistista kehittämismallia soveltaen. Kokeilusta ja arvioinnista syntyneitä havaintoja ja tuloksia esitellään myös toteutusosiossa.

Valmis tuotos perustuu valitsemillani kehittämismenetelmillä saatuihin tietoihin siitä, millainen lapsilähtöisen ja toiminnallisen palautteenkeruun tulee olla. Kokeilun ja arvioiden pohjalta voidaan todeta, että tuotoksena syntynyt palautetaulu sekä Palautetaulun ja kuvien käyttö pedagogisen toiminnan arvioinnissa -ohjeistus toimivat käytännössä hyvin. Tämän perusteella voidaan todeta, että työn tavoite ja tarkoitus lapsilähtöisen arvioinnin toteuttamiseksi ovat toteutuneet. Palautetaulua voidaan hyödyntää monenlaisten varhaiskasvatustoimintojen ja asioiden arvioinnissa.

Asiasanat: lapsilähtöisyys, osallisuus, palaute, arviointi, toiminnallisuus, kuvat, varhaiskasvatus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LANKINEN, MIA:

Child-oriented evaluation of
pedagogical activity
Instruction of using feedbackpanel
and images to collect functional
feedback at Lahti's Montessori-
playschool

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young
People 46 pages, 7 pages of appendices

Spring 2018

ABSTRACT

Child involvement and active agency in the development, planning and implementation of early childhood education are topical issues in today's early childhood education. The preconditions for quality of early childhood education can be found in the interaction between adults and children and the understanding of the importance of adults role as a facilitator of inclusion.

My functional thesis report describes a development project that was carried out at Lahti's Montessori playschool. The aim of the thesis was to develop a child-oriented method for the educators and guidance for feedback evaluation.

In the theoretical part of the thesis, I was surveyd theoretical reference framework and the montessorpedagogy. In the processing method, I examined key development and acquisition methods, such as experimentation, evaluation, observation and documentation. Process description to the image using a constructivist model. The observations and results of experimentation and evaluation are also presented in the implementation section

The finished output is based on the data that I have chosen as a development method for what kind of child-oriented and functional feedback should be. Based on the experiment and the estimates, it can be stated that the output Using the feedback panel and images in evaluating pedagogical activity -guide worked well in practice. On this basis it can be concluded that the goals and purpose of the work for the implementation of child-centered evaluation have been realized. The feedback panel can be used to evaluate a wide range of early childhood education activities and issues.

Key words: child orientation, involvement, feedback, evaluation, functionality, images, early childhood education

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA	3
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	3
2.2	Yhteistyökumppani ja toimintaympäristö	3
2.3	Varhaiskasvatus	4
2.4	Varhaiskasvatuksen ohjaus	5
3	LAPSILÄHTÖINEN TOIMINNAN ARVIOINTI	8
3.1	Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa	8
3.2	Lapsen osallisuus	9
3.3	Näkemyksiä lapsilähtöiseen palautteeseen	11
3.4	Kuvien käyttö toiminnallisena välineenä varhaiskasvatuksessa	13
3.5	Varhaiskasvatuksen pedagogiset toiminnot	14
4	MONTessorIPEDAGOGIIKKA	17
4.1	Herkkyyskaudet	17
4.2	Valmisteltu ympäristö	18
5.	PEDAGOGISEN PALAUTEMALLIN TOTEUTUS	20
5.1.	Kehittämistyön menetelmät ja prosessin kuvaus	20
5.2.	Palautemallin kehittämisen toteutus	24
5.3.	Tuotos	33
5.4.	Eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmia	36
6.	POHDINTA	38
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	47

1 JOHDANTO

Lasten toimijuus, lapsilähtöisyys ja osallisuus ovat olleet voimakkaasti esillä niin politiikan, tutkimuksen kuin varhaiskasvatuksenkin kentällä. Lapsen näkökulman ymmärtäminen ja lapsen äänen kuuluville saaminen ovat olleet lähtökohtia jokaisen tahon osalta. Keskeistä on ollut erilaisten metodien löytäminen lapsinäkökulman tavoittelussa. (Turja 2011, 24.) Erilaisten lapsitutkimuksien avulla on alettu ymmärtää, että lapsilla on tietoa, ideoita sekä näkökulmia, joita aikuisilla ei välttämättä ole ja jotka lapset pystyvät tuomaan esiin eri tavoin (Karlsson 2012, 22).

Varhaiskasvatuksen eurooppalainen laatukehys on listannut olennaisia tekijöitä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen toteuttamiseksi. Lähtökohtaisesti varhaiskasvatukseen positiivisten vaikutusten tunnistaminen sekä osallistumisen mahdollistaminen ja varhaiskasvatuspalveluiden käyttöön rohkaiseminen luovat pohjan vaikuttavalle ja laadukkaalle varhaiskasvatukselle. Pätevän ja osaavan henkilöstön, sekä pedagogisesti orientoituneen työympäristön ansiosta laatu ja vaikuttavuus kasvavat. Arvioinnin tulee aina toteuttaa lapsen parasta ja sitä tulee tehdä paikallisesti, alueellisesti sekä kansallisella tasolla. (Karila 2016, 24-27.)

Varhaispedagogiikan arviointi on keskeinen toimintamuoto, jolla hankitaan tietoa lapsesta, tämän ympäristöstä sekä aikuisten – vanhempien ja kasvatushenkilöstön omasta toiminnasta. Arvioinnilla on monia hyötynäkökulmia suhteessa laadukkaaseen varhaiskasvatustoimintaan. Arvioinnista saadut tiedot toimivat pedagogisen toiminnan rakentamisen pohjana. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2016, 55-61.)

Opinnäytetyöni aihe on työelämälähtöinen ja ajankohtainen, ja se syntyi oman työni kautta Lahden Montessori-leikkikoulussa. Leikkikoulussa laadukas varhaiskasvatus on keskeinen lupaus paitsi vanhemmille niin myös hoidossa oleville lapsille. Laadukas varhaiskasvatus edellyttää pedagogisen toiminnan tiedostamista, kehittämistä ja suunnittelua. Edellytysten täyttymiseksi tulee saada kokonaisvaltaista palautetta toiminnasta. Kokonaisvaltaisuus käsittää vanhempien ja henkilökunnan

lisäksi myös lapset. Pedagogisen toiminnan arviointi kohdistuu käytännössä aina henkilöstön pedagogisiin valintoihin, ei koskaan lapsiin tai lapsen oppimistuloksiin. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2016, 60) mukaisesti arvioinnin tulee tukea ja edistää lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tunnusmerkkinä pidetään lasten omien laatukäsitysten ja -arviointien kuulemista, jolla on lasten osallisuutta lisäävä vaikutus (Turja 2004, 9).

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAA

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä lasten osallisuutta pedagogisen toiminnan arvioinnissa toiminnallisen palautemallin avulla.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää toimeksiantajan käyttöön konkreettinen, lapsilähtöinen ja lasta osallistava palautemalli, jonka avulla kerätään palautetta alle kouluikäisiltä lapsilta. Arvioinnin kohteena on varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta.

Toiminnallisen opinnäytetyön kehittämistuotoksena syntyy toiminnallinen palautemalli ja siihen liittyvä ohjeistus. Palautemallin avulla kerätään lapsilta toiminnallisoin keinoin palautetta leikkikoulussa toteutettavista pedagogisista toiminnoista.

2.2 Yhteistyökumppani ja toimintaympäristö

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi Lahden Montessori-leikkikoulu. Leikkikoulu on montessoripainotteinen yksityinen 24-paikkainen päiväkotikoulu, joka toimii yhdistyspohjaisesti. Päiväkodissa on 3-6 -vuotiaita lapsia. Leikkikoulussa työskentelee lastentarhanopettaja, montessorityöskentelystä vastaava lastenhoitaja, kaksi lastenohjaajaa, oppisopimuskoulutuksessa oleva lähihoitaja sekä keittiöapulainen. (Lahden Montessori-leikkikoulu 2017.)

Leikkikoulun toiminta-ajatus ja arvot pohjautuvat montessoripedagogiikkaan, jossa keskeisellä sijalla ovat lapsen kunnioittaminen, itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen tukeminen. Toiminta-ajatuksensa on montessoripedagogiikalle tunnusomainen lausahdus ”Auta minua tekemään itse”. Ohjatun montessorityöskentelyn lisäksi toimintaan kuuluvat leikki, askartelu ja kädentaidot, liikunta, musiikkikasvatus, ulkoilu, retkeily sekä erilaiset vierailut kirjastoissa, teatterissa, konsertissa ja

muissa Lahden alueen tapahtumissa. (Lahden Montessori-leikkikoulu 2017.)

Lahden Montessori-yhdistys ry ylläpitää leikkikoulua ja yhdistyksen jäsenet koostuvat hoidossa olevien lasten vanhemmista. Yhdistyksen hallitus vastaa hallinnollisella tasolla leikkikoulun toiminnasta. Hallitusjäsenet koostuvat vanhemmista sekä henkilökuntaan kuuluvasta jäsenestä. (Lahden Montessori-leikkikoulu 2017.)

2.3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Sen tehtävänä on tukea ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastata omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksessa painottuu pedagogiikka, joka läpäisee lapsen tavoitteellisen ja suunnitelmallisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon. Varhaiskasvatuksen järjestämisvastuu on kunnilla. (Opetushallitus 2016.) Varhaiskasvatukseen osallistuminen on tärkeä tekijä lapsen elämänlaadulle ja sosiaaliselle sekä kognitiiviselle kehitykselle. Vaikutukset näkyvät lapsen elämänlaadussa ja hyvinvoinnissa. (Karila 2016, 42.) Suomessa jokaisella alle kouluikäisellä on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen mutta päätösvalta siihen osallistumisesta on perheillä. Esikouluvuosi katsotaan toiminnallisesti kuuluvaksi varhaiskasvatukseen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2018.)

Lapsinäkökulman ja osallisuuden tavoittelu varhaiskasvatuksessa näkyy useissa eri sopimuksissa ja toimintaa ohjaavissa määräyksissä. Lähtökohtana voidaan pitää YK:n Lasten oikeuksien yleissopimusta, jossa tuodaan esille lapsen oikeus tulla kuulluksi, oikeus osallistua lapsen kehitystason mukaisesti häntä itseään koskeviin asioihin sekä oikeus ilmaista omia näkemyksiä. (Turja 2011, 24.) Osallisuuden oikeutus tulisi nähdä lapsen identiteetin kehittymiseen, itsemääräämiseen, valinnan vapautteen sekä itseään koskevien asioiden päättämiseen liittyvinä. Näiden toteutumisen tulee ulottua kaikille lapsen elämän osa-alueille, myös kodin ulkopuolelle. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5.)

2.4 Varhaiskasvatuksen ohjaus

Keskeisin varhaiskasvatusta säätelevä laki on varhaiskasvatuslaki. Siinä säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Lain mukaan varhaiskasvatus on kokonaisvaltaista, jossa kokonaisuuden muodostavat kasvatus, opetus ja hoito sekä niihin liittyvä suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus. Painotuksena kaikessa toiminnassa korostuu pedagogiikka. Laki asettaa tavoitteet toteutettavalle varhaiskasvatukselle, henkilöstön kelpoisuudelle ja -mitoitukselle, tilojen suunnittelulle ja käytölle. Toimintaympäristön tulee olla oppimista edistävä ja turvallinen, jossa lapsen ikä ja kehitystaso on huomioitu. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Nykyinen varhaiskasvatuslaki astui voimaan 1.8.2015. Ensimmäistä kertaa siihen kirjattiin yleissäännös lapsen osallisuudesta ja vaikuttamisesta sekä pedagogiikasta. Lain mukaan lapsen mielipide ja toivomukset tulee selvittää ja huomioida toiminnassa ja sen suunnittelussa. Samoin vanhempien mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tulee huomioida. Osallisuuden mahdollistaminen tulee lain mukaan olla säännöllistä. Varhaiskasvatusta järjestävän tahon tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta ja osallistua ulkopuoliseen toiminnan arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973, 7b§, 9b§.) Ulkopuolista arviointia toteuttaa Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) ja sen tehtävänä tuottaa tietoa varhaiskasvatustyön kehittämisen tueksi (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018).

Toinen keskeinen varhaiskasvatusta ohjaava asiakirja on Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Se on astunut voimaan 1.8.2017 ja sen sisältö perustuu varhaiskasvatuslakiin. Uudistuksen myötä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muuttui suosituksesta velvoittavaksi asiakirjaksi. Varhaiskasvatuslain ohella se on valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta toteutetaan. Perusteasiakirja määrittää myös varhaiskasvatuksen tavoitteet, sisällön, järjestäjien ja huoltajien välisen yhteistyön, monialaisen yhteistyön sekä

lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman sisällön.
(Opetushallitus 2016, 8-9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat edistämään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Käytännössä tämä toteutuu arvostamalla lasten ja vanhempien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää osallisuutta edistävien rakenteiden kehittämiseen. Rakenteiden tulee mahdollistaa lasten ja vanhempien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatusyksiköt velvoitetaan oma-aloitteiseen toiminnan arviointiin. Arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, ja sitä tulee toteuttaa säännöllisesti. (Opetushallitus 2016, 30, 60.)

Jokaiselle lapselle tulee laatia oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Tähän dokumenttiin kirjataan lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvät tavoitteet. Myös lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet tulee ilmetä suunnitelmasta. Suunnitelmaan tulee kirjata huoltajien havainnot ja näkemykset lapsen kehityksestä samoin kuin lapsen oma mielipide varhaiskasvatuksesta. Suunnitelmaa laadittaessa on hyödynnettävä pedagogista dokumentointia. (Opetushallitus 2016, 10.)

Pedagogisella dokumentoinnilla tarkoitetaan prosessia, jonka tavoitteena on kerätä kaikki tärkeä ja oleellinen tieto lapsen elämästä ja kehityksestä varhaiskasvatusajalta. Sen avulla päästään seuraamaan lapsen kehityksen ja oppimisen edistymistä. (Opetushallitus 2016, 37.)

Pedagoginen dokumentointi toimii välineenä toteuttaa varhaiskasvatustavoitteita käytännötasolla. Dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi lapsen äänen kuuleminen ja lapsen näkemyksien huomioiminen. Se toimii myös välineenä, jonka kautta arvioidaan, kuinka varhaiskasvatuksen yleiset tavoitteet on saatu yhdistettyä toimintaan ja opetukseen. Arviointi kohdistuu aina toimintaan, ei lapseen. Pyrkimyksenä on lisätä aikuisen ymmärrystä lapsen näkökulmaan. Pedagoginen dokumentointi kattaa kaikki varhaiskasvatustoiminnot aina arkisista usein

toistuvista rutiineista yksityiskohtaisempiin toimintoihin, joissa on tarkkaan määritelty opetuksen sisältö, menetelmät sekä lapsen yksilöllinen kehitys. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 32, 37, 80.)

3 LAPSILÄHTÖINEN TOIMINNAN ARVIOINTI

3.1 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöisyys käsitteenä kuvaa toimintatapaa käytännön varhaiskasvatuksessa. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsella on aktiivinen rooli, ja lapsen tarpeet sekä kiinnostuksen kohteet tulevat suoraan lapselta itseltään. Käsitteen konkretisoinnissa tulee kuitenkin huomioida ja eritellä se, kuka määrittelee ja millä perustein lapsen tarpeet ja kiinnostukset sekä se, millaisiin ratkaisuihin ne käytännössä johtavat. (Karlsson 2012, 21-22.) Lapsilähtöisyys on korvannut aikaisemmin käytetyn lapsikeskeisyys käsitteen. Näkökulma näissä käsitteissä on kuitenkin säilynyt samana; lapsen tarpeiden tärkeys. (Kalliala 2012, 47.)

Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsen ja aikuisen välillä vallitsee tasa-arvoisuus, ja siinä lapsi nähdään aktiivisena ja sosiaalisena toimijana. Aikuisen tehtävänä on tukea lapsen oppimista ja antaa lapselle mahdollisuus omaehtoisen oppimisprosessin toteutumiseen. (Vilen, Vihunen, Vartiainen, Siven, Neuvonen & Kurvinen 2006, 222- 223.)

Varhaiskasvatustoiminnan suunnittelu ja toteutus ovat prosessi, johon osallistuvat aikuisten lisäksi myös lapset. Lapsen hyvinvoinnin kannalta voidaan pitää merkityksellisenä sitä, että lapsen näkemykset, mielipiteet ja tarpeet tulevat esille, ja ne huomioidaan toiminnan suunnittelussa. Lapsen osallisuus ja kuuleminen ovatkin yksi keskeisin tekijä laadukkaassa varhaiskasvatuksessa. Osallisuuteen kasvanut lapsi osaa kertoa ja keskustella omista tunteistaan, toiveistaan, mielipiteistään ja ajatuksistaan sekä kertoa suullisesti havainnoistaan ja päätelmistään. (Heikka, Hujala & Turja 2009, 81.)

Lapsen kuuleminen ja osallisuus konkretisoituvat lapsilähtöisissä pedagogisissa käytännöissä. Aikuisen tulee ottaa selvää, miten lapsi ajattelee, mitkä ovat hänen kiinnostuksen kohteet ja millaisessa vuorovaikutuksessa tämä toimii ympäristön kanssa. Saatua tietoa käytetään kasvatustyön perustana lapsen yksilöllisen kehityksen

tukemisessa ja niihin liittyvien toimintojen suunnittelussa. (Heikka ym. 2009, 83-84.)

Lapsen maailmaan pääsemisen edellytyksenä on lapsen näkökulman tavoittaminen ja ymmärrys siitä, että lapsella on aikuisiin verrattuna erilainen tapa kertoa ajatuksiaan ja ilmaista itseään. Tarvitaan menetelmiä, jotka sallivat lapsen ilmaisun vapauden. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi piirtäminen, sadutus, kuvien käyttö sekä draama. Näiden menetelmien löytäminen ja käyttäminen on tärkeää kaikissa lapsen toimintaympäristöissä. (Roos 2015, 16, 35.)

3.2 Lapsen osallisuus

Osallisuuden määrittelyssä tulee nähdä sen moniulotteisuus. Määrittely riippuu siitä mistä näkökulmasta asiaa lähestyy ja millaisen tiedon pohjalta sitä tarkastelee. Varhaiskasvatuksessa arjen osallisuus määrittyy usein lapsen osallisuutena arjen toimintoihin, joissa lapsi nähdään toimijana. Osallisuus sosiaalisissa suhteissa paneutuu vuorovaikutukseen ja toimintaan ryhmässä, jossa kaikki osallistujat ovat tasa-arvoisia. Osallisuus voidaan määritellä myös kokemuksen kautta, jossa jokaisen henkilökohtainen kokemus määrittää osallisuutta. (Leinonen 2014, 18.)

Pelkkä osallistuminen toimintaan ei synnytä lapsessa osallisuuden kokemusta. Toiminnan tulee olla sellaista että, se synnyttää lapsessa ilon ja innostumisen tunteen. Lapsen oma tunne ja kokemus toiminnasta määrittävät ja jäsentävät osallisuutta. Toiminta, josta lapsi saa tunnekokemuksia, tallentuu lapsen kokemusmuistiin. Jokaisella lapsella on omanlainen tapa reagoida ympäristöön ja oma tapa oppia. Aikuinen on tärkeässä roolissa siinä, millaiseksi lapsi osallisuuden kokee. Aikuinen vastaa myös siitä, kuinka lapsen aloitteisiin reagoidaan ja siirtyvätkö aloitteet käytännön toteutukseen. (Turja 2011; Leinonen 2014, 18-19.)

Osallisuus varhaiskasvatuksessa määritellään lapsen kokemukseksi omasta tärkeydestä ja vaikutusmahdollisuuksista ympäröivään maailmaan. Varhaiskasvatuksen perustoiminnot ovat lapsen osallisuuden

mahdollistavia toimintoja. Toimintojen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee rohkaista lasta ilmaisemaan mielipiteensä ja näkemyksensä. Tällä tavoin edistetään lapsen oman ajattelun kehittymistä ja osallisuuden tunteen lisäämistä. Osallisuus onnistuakseen vaatii aina aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen niin suunnittelussa kuin toteuttamisessakin. (Kettukangas & Härkönen 2014, 104-105.) Pedagogiseen toimintaan liittyvä arviointi on prosessi, johon osallistuvat aikuiset ja lapset yhdessä ja jossa lapsen osallisuus nähdään oleellisena lähtökohtana (Heikka ym. 2009, 81).

Lasten kokemukset omista vaikuttamismahdollisuuksista jäävät pieniksi suhteessa päiväkodissa vallitseviin toiminnan rakenteisiin. Lapsen ääni ei tule kuulluksi riittävästi päiväkotiarjessa, vaikka lapsen osallisuuteen onkin viime aikoina kiinnitetty entistä enemmän huomiota. Arkeen tarvitaan lisää lapselle luonteenomaisia ja luonnollisia osallistumisen tilaisuuksia ja paikkoja. Aikuisen tulee tavoitella lapsen näkökulmaa asioihin. Sitä kautta lapsi pääsee kokemaan aitoa osallisuutta. Lapsen on saatava kokemus, että hän tulee kuulluksi ja siten hyväksytyksi. Lapsia tulee kannustaa vuorovaikutukseen ja omien ajatusten sekä mielipiteiden ilmaisemiseen. (Roos 2015, 17-18, 50-51.)

Pedagogiikka, joka mahdollistaa lapsen osallisuuden, noudattaa myös yhteiskunnassamme olevia sopimuksia ja arvoja. Sillä on vaikutuksia siihen, millaisina aikuiset lapset näkevät. Lapset tarjoavat aikuiselle peilin antamalla palautetta toiminnasta. Peilin kautta näkyvät mahdollisuudet pedagogisen toiminnan kehittämiseen ja oman ammatillisuuden kasvattamiseen. (Turja 2016, 53.)

Venninen, Leinonen ja Ojalan (2010, 58) mukaan aikuisella on vahva rooli osallisuuden mahdollistajana. Osallisuuden vahvistamista voidaan tarkastella neljän kulmakiven kautta. Niissä aikuisen tehtävänä on luoda sellaiset olosuhteet ja ilmapiiri, jossa osallisuus on mahdollista. Aikuisen ammattitaito hankkii tietoa lapsilta ja heidän maailmastaan, tiedon hyödyntäminen toiminnan suunnittelun pohjaksi sekä taito kehittää

toimintatapoja osallisuuden lisäämiseksi olivat keskeiset tekijät osallisuuden lisäämiseksi varhaiskasvatuksessa.

Aikuisen roolia osallisuuden mahdollistajana on korostettu usean tutkijan toimesta. Aikuisen tulee kuunnella ja toteuttaa lasten ajatuksia ja näkökulmia. Lapsia tulee ohjata ja opettaa, heitä tulee osallistaa keskusteluihin ja opettaa heille neuvottelutaitoja. Näiden taitojen myötä lapsi kasvaa vähitellen vastuun jakamiseen mutta kuitenkin niin, että päävastuu säilyy aina aikuisella. (Kettukangas & Härkönen 2014, 111.)

Perustoiminnot ovat varhaiskasvatuksen keskeinen toiminta-alue. Lapsen arvioidessa perustoimintoja vahvistuu lapsen osallisuus ja vaikutusmahdollisuus toimintojen sisällössä ja toteutuksessa. Osallisuuden vahvistaminen lisää toimintojen mielekkyyttä, jolla on vaikutuksia lapsen oppimiseen ja kehittymiseen. Rutinoituminen ja aikuisten suunnittelema ja määrittelevä toiminta estää lasten osallisuuden kehittymisen ja sen vuoksi toimintojen mielekkyyden ja toimivuuden pohtiminen onkin tärkeää. (Kettukangas & Härkönen 2014, 112.)

3.3 Näkemyksiä lapsilähtöiseen palautteeseen

Laadukkaalle varhaiskasvatukselle on tunnusomaista lasten omien laatuarvioiden kuuleminen. Lasten kuuleminen lisää näin ollen myös lasten osallisuutta sekä heidän vaikutusmahdollisuuksia. Lapsilähtöinen palaute edellyttää aina, että tieto hankitaan mahdollisimman suoraan lapsilta ilman välikäsiä. (Turja 2004, 9, 12, 17.)

Olennaista kaikessa lapsilta kerätyssä palautteessa on nähdä maailma lapsen silmin ja ymmärtää lapselle ominaisin tapa hahmottaa ympärillä olevaa maailmaa. Lapset kokevat maailman kokonaisvaltaisesti, jossa leikki ja mielikuvitus ovat etusijalla. (Karlsson 2006, 9.) Aikuisen tehtävänä on luoda sellaiset puitteet ja keinot, joissa lapsen ääni pääsee esille. Lapsilähtöisessä toiminnassa ei ole kyse siitä osaako lapsi kertoa omasta maailmastaan ja näkemyksistään vaan siitä osaako aikuinen kuulla ja käsitellä saatua tietoa oikein. (Karlsson 2012, 49-50).

Pelkkä lapsihavaintoihin perustuva tieto ei anna koko kuvaa siitä, mitä lapset ajattelevat vaan lasten kertomukset ja niiden kuuntelu antavat merkityksellistä tietoa siitä, mitä lapset ajattelevat (Nummenmaa & Karila 2011; Roos 2015, 19).

Erialaisten valmiiksi strukturoitujen kysymysten ja lomakkeiden ongelmana on lapsen näkökulman kadottaminen ja kenties sillä hetkellä lapselle tärkeän asia jääminen kerronnan ulkopuolelle. Lapsilähtöinen tieto tulee hankkia aina suoraan lapsilta. Aikuisen rooli on olla mahdollisimman ennakkoluuloton ja avoin. (Turja 2004, 12.)

Karlsson (2006, 10-11) listaa lapsitiedon lähteenä käytettävien menetelmien ongelmallisuutta tiedonkeruumenetelmänä. Haastatteluihin liittyvä kyseleminen johtaa helposti tivaamiseen ja kuulustelevaan tyyliin ja käsittää aina tietynlaisen valta-asetelman aikuisen eduksi. Myös kulttuurierot voivat näkyä haastatteluissa eikä lapsi välttämättä ymmärrä aina kysymystä. Haastatteluasetelma ei ole lapselle ominainen tapa toimia ja tuoda asioita esille, sillä se on kaukana leikillisyydestä ja toiminnallisuudesta. Lapset vastaavat helposti aikuisten odotuksiin ja toiveisiin. Haastattelun lisäksi toinen ongelmallinen tiedonkeruutapa on asiantuntijapuhe. Siinä käytetään toisen käden tietoa suhteessa lapsen maailmaan. Tiedon tuo esille asiantuntija, joka usein on varhaiskasvatushenkilö tai vanhempi. Karlssonin mukaan kertominen on lapselle ominaista, sillä lapselle on luontevaa kertoilla tarinoita. Kuuntelijalla on tässä tärkeä rooli. Sen tulee olla aidosti kiinnostunut kuuntelemaan ja annettava tilaa tarinalle syntyä ja kehittyä.

Kerronnallisuus on toimiva menetelmä kerätä tietoa lapsilta. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä suuremmassa määrin pitäisi kiinnittää huomiota lapsen omaan elämämaailmaan ja hyvinvoinnin kokemuksiin. Lapsi tuo tuntemuksiaan, ajatuksiaan ja maailmaansa esille hyvin monin tavoin. Puheen ohella muita tapoja tuoda asioita esille ovat eleet, ilmeet, kehonkieli, liikkuminen ja leikki. Myös vetäytyminen tai hiljaisuus kertovat omaa kieltään lapsen hyvinvoinnista. (Puroila & Estola, 2012, 24, 29.)

Lapsen mielipide muodostuu vaiheiden kautta. Aluksi lapsi näkee asiat joko tai-tyyppisesti. Pikku hiljaa arviointinäkökulmat kuitenkin lisääntyvät ja lapsi pystyy pohtimaan asioita useammista näkökulmista. Konkreettiset, havainnollistetut ja ajallisesti lähelle kokemuspiiriä sijoittuvat asiat tulisi olla lapsen arvioinnin kohteena. (Heikka ym. 2009, 85.) Lapsi pystyy esittämään helpommin mielipiteitään ja näkemyksiään asioista, joiden kokee liittyvän omaan kokemusmaailmaan konkreettisella tavalla. Asian merkityksellisyys herättää lapsessa ajatuksia ja tarvetta tuoda niitä esille. Näin kasvaa todennäköisyys siitä, että käsitellään lapsen kannalta tärkeitä asioita. (Heikka ym. 2009, 91.)

Haghigh & Teymoori (2013, 2210-2216) tutkivat kuvien käyttöä haastattelujen tukena 4 -vuotiailla lapsilla. Tulosten mukaan kuvat helpottivat tiedon saantia ja lapsen oli helpompi kuvien kautta ilmaista asioitaan. Kuvat lisäsivät haastattelujen luotettavuutta ja vähensivät huonoja vastauksia. Lapset olivat sitoutuneimpia ja pitkäjänteisempiä haastatteluissa.

Myös Hansen & Zambo (2005) ovat todenneet kuvilla olevan merkitystä lapsen kommunikoinnissa. Kuvat edesauttoivat keskittymisessä, keskustelun aktiivisuudessa, ne toimivat viestinnän rikastuttajana, asian ymmärtämisen helpottajana sekä tunteiden ilmaisussa. (Haghigh & Teymoori 2013.)

3.4 Kuvien käyttö toiminnallisena välineenä varhaiskasvatuksessa

Erilaisten kommunikointia tukevien keinojen kuten kuvien käyttö mielletään helposti vain vaikeavammaisten apuvälineiksi. Käytännössä niitä kuitenkin käytetään jokapäiväisessä elämässä muun muassa erilaisten karttojen ja opasteiden muodossa. Pienillä lapsilla kuvien käyttö motivoi puheen tuottamista ja edistää kielellisten ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Kuvat selkiinnyttävät asiat konkreettisiksi ja ne tukevat myös lapsen muistia. Kuvien käytössä on oleellista, että lapsi ymmärtää asian ja kuvan yhteyden. Tämä edellyttää, että kuvat ovat kuvaavia ja yksinkertaisia. (Saari & Pulkkinen 2009, 6-7.)

Päiväkodissa kuvia käytetään päiväjärjestyksen rakentamisessa ja toimintaympäristön jäsentämisessä eli strukturoinnissa. Toiminnan jäsentäminen kuvien avulla tarkoittaa lapselle turvallisuuden tunnetta, joka syntyy selkeästä ja ennustettavasta arjesta. Päiväkodeissa käytetään kuvallista päiväjärjestyksiä, jonka tarkoituksena on hahmottaa lapselle päivän kulku ja siihen liittyvät tekemiset. (Saari & Pulkkinen, 2009, 8.)

Halenius (2012, 37-39) on selvittänyt kuvien materiaalista käyttöä varhaiskasvatuksessa ja kuvannut varsin selkeästi päiväkodin kuvitetun ympäristön. Selvityksen mukaan päiväkodissa on esillä kolmenlaisia kuvia: toimintakuvia, opetuskuvia sekä dekoratiivisia eli sisustuksellisia kuvia. Kuvat liittyvät toiminnan jäsentämiseen. Strukturiin, kuten päivä- ja viikkorytmiin liittyvät kuvat olivat toimintakuvista yleisimpiä. Muut toimintakuvat liittyivät erilaisiin toimintaohjeisiin, leikkiin, dokumentointiin ja tiedotukseen sekä kommunikaatioon (erityisryhmissä). Toimintaohjeisiin liittyvät kuvat käsittivät yleensä pukemiseen, wc:ssä käyntiin sekä ruokailuun liittyviä kuvia.

3.5 Varhaiskasvatuksen pedagogiset toiminnot

Varhaiskasvatuksen pedagogiset toiminnot muodostavat kokonaisuuden, jonka keskiössä on oppiva ja hyvinvoiva lapsi. Toimintojen avulla edistetään lasten oppimista, hyvinvointia ja laaja-alaista osaamista. Toiminnot toteutuvat aina lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa ja ne läpäisevät kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. (Opetushallitus 2016, 36-37.)

Varhaiskasvatuksessa pedagogiset perustoiminnot ovat kaikkia niitä päivittäin tapahtuvia toimia, joiden tavoitteena on lapsen hyvinvointi ja huolenpito sekä terveellisyden ja tottumusten oppiminen. (Kettukangas & Härkönen, 2014, 96). Perustoimintoihin katsotaan kuuluvaksi yhtäaikaista ja systeemistä hoitoa, kasvatus ja opetus, samoin lapsen kehittymiseen, oppimiseen, sosiaalistumiseen, sivistymiseen ja henkistymisen elementit. Täyttääkseen varhaiskasvatuksen kriteerit tulee hoidollisten toimintojen sisältää myös kasvatuksellisia ja opetuksellisia

elementtejä. Perustoimintojen tavoitteena on lapsen itsenäisyyden ja omatoimisuuden lisääminen. Silloin, kun lapsella on tietoa kuinka toimitaan, miksi ja mitä toiminnan toteuttamiseksi tarvitaan, saa lapsi tunteen siitä, että toiminnalla on merkitys. (Turja 2011; Kettukangas & Härkönen 2014, 103.)

Perustoimintoihin katsotaan kuuluvaksi päiväkotiin saapuminen ja kotiin lähteminen, ruokailut, ulkoilu, nukkuminen, lepo ja vapaa oleskelu. Toiminnot kattavat suuren osan lapsen hoitopäivästä, pienemmillä enemmän kuin isommilla lapsilla. Samana toistuvat toiminnot tuovat turvallisuudentunnetta, edistävät ja kehittävät lapsen itseluottamusta ja vaikuttaa lapsen omatoimisuuden kehittymiseen. Strukturoitu päiväohjelma kehittää myös lapsen ajattelua, aktiivisuutta sekä luovuutta. (Hohmann, Banet & Weikart 1992; May 2013; Kettukangas & Härkönen 2014, 101). Tässä opinnäytetyössä perustoiminnoiksi katsotaan kaikki päiväkodin pedagogiset toiminnot riippumatta siitä liittyvätkö ne perushoitoon, kasvatukseen vai opetukseen.

Perustoimintojen tavoitteena on tyydyttää lapsen perustarpeet mutta myös vahvistaa lapsen omatoimisuutta ja itsenäisyyttä. Perustoimintoja voidaan siinä käyttää lapsen tiedollisten ja taidollisten tavoitteiden saavuttamisessa sekä kehittämään lapsen aisti- ja havaintotoimintoja, kielellistä ilmaisua, omatoimisuutta sekä itsetuntoa ja itsetuntemusta. (Malenfant 2006; Kettukangas & Härkönen 2014, 102).

Lapselle on tärkeää asioiden ja tapahtumien ennakoitavuus, tuttuus, kiireetön arki ja omassa tahdissa leikkiminen. Kokonaisvaltaisuus kuvaa lapsen arkea. Siinä lapsen maailmassa päiväkotiin ja kotiin liittyvät kokemukset kulkevat lapsen maailmassa mukana riippumatta fyysisestä paikasta. (Kyrönlampi 2011, 36.)

Perustoimintojen vaikutuksia lapsen itsetunnon vahvistamiseksi on tutkittu ja sillä on todettu olevan myönteisiä vaikutuksia sen kehittymiseen. Edellytyksenä on kuitenkin ollut aikuisen henkinen läsnäolo ja kyky

huomioida lapsen tarpeita. (Koivisto 2007; May 2013; Kettukangas & Härkönen 2014,102.)

4 MONTESSORIPEDAGOGIIKKA

4.1 Herkkyyskaudet

Montessoripedagogiikka on italialaisen lääkäri Maria Montessorin (1870-1952) kehittämä kasvatustavoite. Keskeinen kasvatustavoite on lapsen itsenäistymiskehityksen ja omatoimisuuden tukeminen.

Montessorin mukaan jokainen tarvitsee apua oppiakseen mutta kaikki tarpeeton apu on hänen mukaan este lapsen oppimiselle ja kehitykselle. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta tekemään itse. Montessoripedagogiikan kulmakivet ovat herkkyyskaudet, vastaanottavainen mieli sekä valmisteltu ympäristö ja välineistö. (Suomen Montessoriliitto 2017.)

Montessorityöskentelyssä ryhmä koostuu aina eri ikäryhmän lapsista. Ideana on, että ryhmän isommat lapset ovat mallina ja ohjaajina pienemmille lapsille. Tällä on suuri merkitys myös isompien lasten sosiaalisen vuorovaikuksen kehittymiselle. (Parkkonen 1997, 24.)

Herkkyyskaudet ovat lapsen elämässä ajanjaksoja, jolloin tietyt asiat ja toiminnot kiinnostavat lapsia ja niiden oppiminen sujuu vaivatta. Erilaisia herkkyyskausia ovat kielellinen herkkyyskausi, liikkeen herkkyyskausi, järjestyksen herkkyyskausi, aistien kehittymisen herkkyyskausi sekä sosiaalinen herkkyyskausi. (Suomen Montessoriliitto 2017.)

Herkkyyskaudet jaetaan kuuden vuoden kehitysjaksoihin. Käsittelen tässä opinnäytetyössä ensimmäistä kuuden vuoden jaksoa, joka sijoittuu varhaislapsuuteen. Ensimmäiset kuusi vuotta ovat lapsen elämässä aikaa, jolloin hän imee ympäristöstään kaiken mahdollisen. Merkittävimpänä herkkyyskautena pidetään puheenoppimisen herkkyyskautta, joka sijoittuu lapsen kolmeen ensimmäiseen ikävuoteen. Näiden vuosien aikana lapsi rakentaa ympäristöstään mallin käyttä äidinkieltään. Oppimisen edellytyksenä on, että ympäristössä on malli puheelle ja kielelliselle vuorovaikutukselle. (Parkkonen 1997, 14.)

Ensimmäiseen kehitysjaksoon liittyvät 3-6 vuotiaat. Tällöin lapsi herkistyy kielellisten taitojen lisäksi motorisista taidoista, järjestyksestä, aisteista

sekä hyvien tapojen oppimisesta. Kolme vuotias lapsi pystyy jo ottamaan vastaan ohjausta, kun aiemmin hän vain imi ympäristöstä vaikutteita. Tietoisuus ympäristön vaikutuksista herää. Tunnusomaista on myös lapsen pohjaton tiedonhalu ja hyvä keskittymiskyky. (Parkkonen 1997, 21.)

Yleensä kolme vuotias kiinnostuu käytännön työtehtävistä ja aistimateriaalista. Maria Montessori on kehittänyt kaikkien aistialueiden harjoittamiseen välineistön, jonka avulla lapsi harjottuu hahmottamaan eri aisteja. Aistit auttavat lasta hahmottamaan ympäristöä ja rakentamaan oman kuvan maailmasta ja itsestään siinä. (Parkkonen 1997, 22.)

4.2 Valmisteltu ympäristö

Montessoriympäristöä kutsutaan valmistelluksi ympäristöksi. Siinä kaikki toiminnot on suunniteltu lapsen ikää, kokoa ja kehitystä vastaaviksi.

Ympäristön tulee antaa lapselle mahdollisuus etsiä ja hakea tarkoituksenmukaista ja mielekästä toimintaa. Valmisteltu ympäristö on kodinomainen, rauhallinen ja järjestelmällinen. Hyvin valmistellussa ympäristössä on kaikki edellytykset vastaanottavaisen mielen työstettäväksi. Vastaanottavanen mieli (absorbent mind) ohjaa lapsen kehitystä samoin kuin herkkyyskaudetkin. Lapsi ottaa ympäristöstään tiedostamattomia vaikutteita aina 3-ikävuoteen saakka. Tämän jälkeen lapsen kokemukset alkavat vähitellen jäsentyä loogisesti.

Montessorivälineistö ja -ympäristö auttavat tässä prosessissa. (Suomen Montessoriliitto 2017.)

Aikuisen tehtävänä on tarkkailla ja havainnoida ja antaa tarvittaessa lapselle apua ja tukea. Tavoitteena on lapsen itsenäinen työskentely ja toiminta. (Parkkonen 1997, 31). Maria Montessori kehitti oppimisvälineistön, jonka tarkoituksena on olla apuna lasten ohjauksessa ja opetuksessa. Välineistö koostuu aistimateriaaleista, matemaattisen alueen välineistä, kielellisen alueen välineistä sekä käytännön elämän tehtävistä. Lapset valitsevat oman kehitysvaiheensa mukaiset välineet ja tehtävät ja rakentaa näin omia taitoja, käsitteistöä ja maailmaansa. Työskentely montessorivälineistön kanssa edellyttää aina ensin aikuisen

johdolla työn ohjaamisen ja näyttämisen lapselle. Aikuisen tulee olla tietoinen, kuinka väline toimii sekä tieto mitä taitoa kullakin välineellä tavoitellaan. Aikuisen tulee ohjauksessa välttää liiallista sanallista ohjeistusta. Näin lapsi voi keskittyä visuaalisesti tarkkailemaan tehtävän suorittamista eikä lapsen tarvitse keskittyä myös kuuntelemaan. Sanallinen ohje voidaan antaa ennen tai jälkeen tehtävän näyttämisen. (Parkkonen 1997, 33-36.)

5. PEDAGOGISEN PALAUTEMALLIN TOTEUTUS

5.1. Kehittämistyön menetelmät ja prosessin kuvaus

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, johon liittyy vahvasti kehittämistyön piirteitä. Toiminnallinen opinnäytetyö etenee dialogisessa vuorovaikutuksessa kehittämissympäristön kanssa. Dialogia ovat keskustelut, arviointi, toiminnan uudelleen suuntaus, vertaistuki sekä palautteet. (Salonen 2012, 26.)

Kehittämistyössä TKI-menetelmät jaetaan kahteen osaan, kehittämismenetelmiin sekä tiedonhankintamenetelmiin.

Kehittämismenetelminä voidaan käyttää kokeilevaa toimintaa, arviointia, menetelmäkirjallisuutta ja aikaisempia saman aihepiirin kehittämishankeraportteja, draamaa, kuvallisia tekniikoita sekä narratiivisia menetelmiä. Tiedonhankintamenetelmillä kerätään materiaalia, joka palvelee hanketta. Tällaisia ovat esimerkiksi havainnointi ja sen eri lajit, päiväkirja ja muistiinpanot, osallistuminen ja sen dokumentointi, haastattelut ja kyselyt. (Salonen 2012, 24-25; Salonen 2013, 22-23.)

Valitsin kehittämismenetelmiksi kokeilevan toiminnan ja arvioinnin sekä menetelmäkirjallisuuden ja aiempien tutkimusten hyväksikäytön.

Tiedonhankintamenetelmänä käytin havainnointia, päiväkirjan ja dokumentoinnin sekä muistiinpanojen hyödyntämistä. Toikko & Rantanen (2009, 40-41) tuovat esiin myös ns. hiljaisen tiedon. Omaan kontekstiin sidottu hiljainen tieto voi olla keskeinen kehittämistoiminnan tiedonlähde. Hiljainen tieto syntyy kokemuksesta eikä sitä välttämättä osata perustella mistä tieto on syntynyt.

Kokeileva toiminta on kehitettävän asian viemistä aitoon toimintaympäristöön ja sen testaamista siellä. Siinä käyttäjät ja toimijat osallistuvat kehittämistoimintaan ja antavat siitä välitöntä subjektiivista palautetta. Palautteen ei tarvitse olla analyttistä vaan välitön kokemus ja siitä palaute riittävät hyvin. (Toikko & Rantanen 2009, 99-100.)

Kokeilun lisäksi käytän kehittämismenetelmänä arviointia. Arviointi on prosessi, jonka päämääränä on kehittämistoiminnan kehittäminen. Saavutettuja tuloksia verrataan asetettuihin tavoitteisiin. Arviointi toteutetaan usein itsearviointina ja toimijoiden vertaisarvioina. Arvioinnista saatava tieto hyödynnetään kehittämistyön seuraavassa vaiheessa. (Saarinen & Putkonen 2012, 32-33, 44.)

Kehittämistyön konstruktivistisessa mallissa oppiminen nähdään osana kehittämistoimintaa. Malli on jaettu eri työskentelyvaiheisiin, joista koostuu yksi looginen kokonaisuus. Aloitusvaiheessa todetaan tarve kehittämiselle, toimintaympäristö sekä mukana olevat toimijat. Suunnitteluvaiheessa laaditaan kirjallinen suunnitelma, josta ilmenee ympäristön ja toimijoiden lisäksi menetelmät, aineisto ja analyysi. Suunnitteluvaiheesta siirrytään toteutusvaiheeseen joka sisältää esi-, työstö-, viimeistely- ja tarkistusvaiheen. Lopuksi syntyy konkreettinen tuotos. Eri vaiheiden kuvaukset antavat työlle luotettavuutta ja lisäävät sen ymmärtämistä. Vaiheiden erittely on tärkeää myös kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta. (Salonen 2012, 21, 27-29.) Käytin tämän kehittämisprosessin toteuttamisessa Salosen (2012) konstruktivistista mallia (liite 2) sen yhteisöllisyyttä ja osallisuutta korostavan näkökulman vuoksi.

5.1.1. Aloitusvaihe

Kaikki lähti liikkeelle ajatuksesta syksyllä 2017. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet astui voimaan samana syksynä ja keskeinen esille nouseva asia siinä oli pedagogisen toiminnan kokonaisvaltainen arviointi. Pohdin tämän edellytyksiä ja sovellutusta omaan työhöni Lahden Montessori-leikkikoulussa. Toteutuakseen kokonaisvaltainen arviointi edellyttäisi uusia toimintapoja sekä -välineitä. Tästä syntyivät kehittämistyöni alustavat tavoitteet; toiminnallinen palautemalli, jossa hyödynnetään toimintakuvien käyttöä ja sitä kautta lisätään lasten osallisuuden kokemuksia.

Aloitusvaiheessa kehittämistoiminta käynnistyy. Idealle pyritään löytämään kehittämistarve, muotoilemaan alustava kehittämistehtävä sekä löytämään

ajatus mukana olevista toimijoista ja toimintaympäristöstä (Salonen 2012, 27). Alusta alkaen oli selvää, että toimijoita minun lisäkseni ovat kollegani ja toimintaympäristönä työyhteisöni Lahden Montessori-leikkikoulussa. Kehittämistyössä on oleellista ymmärtää ihmisten välisen vuorovaikutuksen merkitys kaikissa prosessin vaiheissa (Salonen 2012, 26). Vuorovaikutuksen toteutumista helpottaa toimijoiden sijainti samassa toimintapaikassa kuin työpaikkani on. Keskusteltuani tulevan toimeksiantajani ja yhteistyökumppaneiden kanssa, sain vahvistusta näkemykselleni lähteä kehittämään mallia, jolla lapset antavat palautetta pedagogisesta toiminnasta.

5.1.2. Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa kehittämistyön aihe yleensä kirkastuu ja tällöin laaditaan kehittämistyölle kirjallinen suunnitelma (Salonen 2012, 27). Suunnitelmana oli toiminnallinen kehittäminen, joka liittyy lapsilähtöiseen palautteenkeräämiseen. Tarkoituksena oli kehittää konkreettinen palautemalli, joka toimisi toimeksiantajan päiväkodissa aktiivisessa ja säännöllisessä käytössä. Tietoperustaa rakensin pohtimalla keskeiset käsitteet, hakemalla tietoa varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista, arvioinnista, lapsilähtöisyydestä sekä osallisuudesta. Materiaalia ja tutkimuksia löytyi runsaasti ja niitä oli toteutettu monesta eri näkökulmasta. Keskityin keskeisiin käsitteisiin ja niiden käyttöön. Hankitun tietoperustan pohjalta minulle kirkastui keino, jolla palautemallia kehittäisin. Tavoitteena oli yksinkertainen, suhteellisen nopea ja lapsen maailmaan istuva ja lapsen toiminnalle ominaista eli toiminnallista tapaa.

Suunnittelin magneettipohjaisen palautetaulun hyödyntämistä (kuva 1). Päiväkodissa käytössä olevat toimintakuvat kuvaisivat pedagogisia toimintoja. Kuvien avulla lapsi kertoisi arvionsa päiväkodin toiminnoista. Arviointiasteikkona toimi hymynaama-surunaama. Kuvien tulee olla lapsille tuttuja ja niillä tulee olla selkeä symbolinen merkitys, joka syntyy, kun kuvia käytetään päivittäin yhdessä aikuisten kanssa konkretisoimaan asioita ja tilanteita (Heikka ym. 2009, 92). Toimintakuvat liittyvät vahvasti

lapsen maailmaan ja ovat lapselle ominainen tapa hahmottaa asioita. Kokeilussa käytettävät kuvat olivat lapsille ennestään tuttuja, sillä niitä käytetään päivittäin toimeksiantajan päiväkodissa päiväohjelman ja toimintojen strukturoinnissa. Lapsi ei välttämättä osaa eritellä toimintoja pelkästään kertomalla, jolloin kuvat tukevat hahmottamista ja kokonaisuuden muodostamista. Suunnitelmana oli kokeilun kautta saada tietoa palautetaulun toimivuudesta. Kokonaisuus käsitti suunnitelman, jonka mukaan palautetaulun toimivuutta kokeillaan lapsen kanssa. Suunnitelman mukaan jokaisesta ikäryhmästä kokeiluun osallistuu yksi lapsi. Lapsen lisäksi mukana ovat kehittämistyöntekijä sekä toimijoista yksi, joka toimii vertaisarvioijana.

KUVA 1. Palautetaulu

Valitsin toiminnallisen palautemenetelmän, koska se palveli opinnäytetyöni tavoitetta, on lapsilähtöinen ja toimintana lapselle ominaista. Kuvien kautta lapsen mielipiteen ja ajatusten kertominen on tutkimustenkin mukaan

hyvin lähellä sellaista toimintaa, johon 3-6 vuotiaat lapset pystyvät, ja jonka he kokevat mielekkääksi tavaksi toimia. Menetelmän tuli olla myös sellainen, että se tukisi kielellisiä haasteita omaavan lapsen kykyä antaa palautetta.

Tässä vaiheessa laadin myös toimeksiantosopimuksen (Liite1) toimeksiantajani kanssa. Suunnitelma esiteltiin toimijoille kuukausipalaverin yhteydessä. Samalla heille selvitettiin heidän roolinsa hankkeen osalta ja esiteltiin palautetaulun ja palautteenkeruun idea. Salosen (2012, 27) mukaan prosessin tässä vaiheessa on syytä selvittää toimijoiden vastuut ja tehtävät.

5.2. Palautemallin kehittämisen toteutus

Toteutusvaiheessa siirrytään sille kentälle, jossa varsinainen toiminta tapahtuu. Toteutusvaihe pitää sisällään neljä vaihetta: esivaiheen, työstämisen vaiheen, tarkistusvaiheen sekä viimeistelyvaiheen. Esivaihe on luonteeltaan nopea ja lähinnä suunnitelman tarkistusta. Varsinainen työstövaihe on tärkein vaihe ja siinä työskennellään aktiivisesti kohti sovittua tavoitetta. Tämän vaiheen voidaan katsoa olevan vaativin ja työläin, sillä siinä konkretisoituvat kaikki kehittämistoiminnan osatekijät kuten toimijat, kehittämismenetelmät, aineisto ja dokumentointitapa. (Salonen 2013, 27-28.)

Tässä kehittämistyössä tarkistusvaihetta ei ole eroteltu omaksi vaiheeksi, sillä se on sisällytetty kaikkiin vaiheisiin. Tarkistusvaiheen tarkoituksena on toimijoiden yhteinen arviointi toiminnoista (Salonen 2013, 28). Tarkistusta suoritettiin jokaisen kokeilun jälkeen. Kehittämistyöntekijä ja vertaisarvioija kävivät yhdessä dialogisen keskustelun kokeilusta. Keskustelussa esille tulleet asiat ja ehdotukset otettiin huomioon aina seuraavassa kokeilussa. Tämän lisäksi toimijoiden kanssa käytiin dialogia kehittämistyöstä.

Työstövaihe alkoi tammikuussa 2018. Suunnitelmana oli kokeilun avulla testata palautteenkeräämistä palautetaulun avulla. Kokeiluun osallistuisi

yksi lapsi kustakin ikäryhmästä. Lapset valittaisiin sattumanvaraisesti. Kokeilua toteutettiin suunnitelmallisesti neljä kertaa. Koin tämän kuitenkin olevan suhteellisen suppea otos ja halusin lisätä kokeiluja. Halusin kokeilla toimiko palautetaulu muilla samanikäisillä samalla tavalla. Kaiken kaikkiaan palautetaulun kokeiluun osallistui kymmenen lasta. Jokaisella kokeilukerralla lapsi oli yksin kehittämistyöntekijän kanssa, lukuun ottamatta huoneessa olevaa vertaisarvioijaa, joka ei osallistunut keskusteluun tai toimintaan. Toiminnallisessa vaiheessa saatu ohjaus, arviointi ja vertaistuki ovat oleellisia asioita onnistuneen kehittämistoiminnan sekä oppimisen ja ammatillisen kehittymisen kannalta (Salonen 2012, 28).

5.2.1. Kokeilu

Kokeilevan toiminnan avulla kehitettävää asiaa testataan käytännössä. Silloin kun kokeilutoiminta viedään aitoon toimintaympäristöön ja osallistetaan toimijat mukaan, saadaan välitöntä subjektiivista palautetta kokeilusta. Kokeilusta saatu palaute ja havainnot analysoidaan ja tarvittavat muutokset tehdään ennen seuraavaa kokeilua. (Toikko & Rantanen 2009, 100.)

Kokeilevan toiminnan ympäristö voi olla sama kuin se, jossa kokeiltavaa asiaa tulnaisiin jatkossa käyttämään (Toikko & Rantanen 2009, 100). Kehittämistyön tarkoituksena on, että toimeksiantaja ottaa kehitetyn palautemallin aktiiviseen käyttöön omassa toimintaympäristössään.

Kokeilun tilaksi olin valinnut kokeilua varten yhden päiväkodin ryhmätiloista. Halusin ympäristön olevan rauhallinen, jotta lapsi ei häiriintyisi ulkoisista ärsykkeistä vaan pystyisi keskittymään tehtävään. Aluksi kerroin lapselle toiminnan tavoitteen. Olin laittanut toimintakuvat valmiiksi pöydälle palautetaulun eteen. Selitin, että lapsen tehtävänä olisi järjestää kuvat sen mukaan, mitkä päiväkodin toiminnat hän koki mielekkäiksi ja mitkä ei. Tämän jälkeen esittelin lapselle palautetaulun, joka oli jaettu kahteen osaan. Taulua katseltiin ja tutkittiin yhdessä. Kerroin vielä uudelleen lapselle, että tarkoituksena oli jaotella toimintakuvat hymy-

ja surunaaman alle sen mukaan, miten lapsi kunkin toiminnon koki. Kuvat ja niiden merkitys käytiin vielä yhdessä lapsen kanssa läpi. Näin varmistin, että lapsi ymmärsi kaikkien kuvien merkityksen.

Kokeilukertoja oli yhteensä 10. Yksi kokeilu muodostuu yhden lapsen kanssa toteutettavasta kokeilusta. Lapset valikoituivat kokeiluun satunnaisesti. Jokaisesta ikäryhmästä oli edustettuna vähintään yksi lapsi. Kokeilutilanteessa lapsi oli kahdestaan kehittämissyöntekijän kanssa. Paikalla oli myös vertaisarvioija, mutta hän ei osallistunut itse toimintatilanteeseen. Olin lapsille entuudestaan tuttu. Uskon sillä olevan myönteistä vaikutusta kokeiluun. Kokemukseni mukaan ainakin pienet ja aremmat lapset olisivat varautuneita vieraan aikuisen seurassa tai kieltäytyisivät tehtävästä kokonaan. Tutun aikuisen on helpompi ymmärtää lapsen viittauksia asioista, koska tuntee kontekstin, johon lapsi saattaa viitata (Turja 2004, 18).

Käytettäviä toimintakuvia oli kaiken kaikkiaan 28 kappaletta. Kolmen kokeilun jälkeen totesimme vertaisarvioijan kanssa käydyssä keskustelussa, että kuvia oli selvästi liikaa. Kuvien paljous johti osalla lapsista siihen, etteivät he jaksaneet keskittyä kaikkiin kuviin, vaan alkoivat laittaa niitä epämääräisesti jommallekummalle puolelle. Kokeilun aikana kerätään havaintoja, joita analysoinnin jälkeen muutetaan tarpeen niin vaatiessa (Toikko & Rantanen 2009, 100). Palautekeskustelussa toinen huomio liittyi lapsen keskittymiskykyyn ja ajankäyttöön. Palautteenannon tuli olla kestoltaan noin 10 minuuttia muuten lapsen mielenkiinto herpaantui ja hän alkoi pyöriä tuolilla ja kiinnittää huomiota ympärillä oleviin asioita. Joukossa oli kuvia toiminnoista, joita ei päiväkotiarjessa oltu toteutettu pitkään aikaan tai eivät ole olleet käytössä aamupiirissä päiväohjelman havainnollistamisessa. Nämä kuvat olivat lapsille vieraita. Tällaisia kuvia olivat pääsiäis- ja joulukirkko, roolileikit, juhlat, synttärin ja kirjastoretki. Päätin jättää ne kuvat pois ja jätin seuraavat kuvat käyttöön:

- hoitoontulo ja kotiinlähtö, aamupiiri ja lepoaika (kuva 2.)
- montessorityöskentely, eskari, jumppa, hiihto, luistelu, sisäjumppa, muskari, askartelu (kuva 3.)

- ulkoilu, lelopäivä, rakentelu, leivonta, leikki, lautapelit, retkeily (kuva 4.)
- ruokailut; aamupala, lounas ja välipala (kuva 5.)

KUVA 2. Toimintakuvat hoitoontulosta, aamupiiristä, lepohestä ja kotiinlähdestä.

KUVA 3. Toimintakuvat ohjatuista toiminnoista.

KUVA 4. Toimintakuvat ohjatuista toiminnoista

KUVA 5. Toimintakuvat ruokailuista

Kuvien lajittelun jälkeen lapsen kanssa käytiin läpi surunaaman alle laitettut kuvat. Täydentävillä lisäkysymyksillä hain tietoa mikä kussakin toiminnossa oli sellaista, että se tuntui lapsesta epämiellyttävältä. Vastauksia tuli vaihtelevasti. Osa lapsista osasi hyvin eritellä tekijät, jotka vaikuttivat epämiellyttäväksi koettuihin asioihin ja osa lapsista ei osannut suoraan ilmaista mikä toiminnossa oli sellaista, että se ei ollut kivaa.

Esimerkkinä on 4-vuotias lapsi, joka oli laittanut kaikki ruokailuihin liittyvät kortit surunaaman puolelle. Arvioinnin jälkeen pyysin lasta kiinnittämään huomiota surunaaman alla oleviin kortteihin. Pyysin häntä nimeämään kortit, jotka hän oli siihen laittanut. Hän luetteli aamupalan, lounaan ja välipalan. Kysyin häneltä, liittyikö ruokailuihin jotain sellaista, miksi koki ne epämiellyttäväksi? Lapsi vastasi, että *ne ovat aina niin kuumia*. Jäin pohtimaan onko tarjoiltava ruoka ollut liian kuumaa ja lapsi on polttanut siinä suunsa? Toisena esimerkkinä on 6-vuotias lapsi, joka laittoi hoitoontulo- ja aamupiirikuvan surunaaman alle. Kysytyäni tätä hän kertoi, että aamuisin ei jaksaisi lähteä hoitoon, kun väsyttää mutta sitten iltapäivällä ei haluaisi lähteä kotiin, kun on niin kivaa. Aamupiiriin liittyen lapsi kertoi, että vieruskaveri usein häiritsee. Aikuisen tulee välttää johdattelevia kysymyksiä mutta ymmärtää myös se, että lapsi saattaa tarvita aikuisen tukea ja ohjausta asioidensa ja mielipiteidensä ilmaisussa (Heikka ym. 2009, 114).

Lapsen arviointitaidot kehittyvät vähitellen ja aikuisella onkin tärkeä rooli tukea lasta sopivalla tavalla. Sopivia keinoja ovat rauhallinen keskustelu, jossa on sopiva määrä kysymyksiä. Tärkeää on, että lapsi koee itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi ja näkee omat mahdollisuudet oppia tunnistamaan tunteitaan ja tarpeitaan sekä ilmaisemaan niitä. (Heikka ym. 2009, 96.)

Turja (2004, 18-20) on todennut omassa lasten laatukäsityksiä käsittävässä tutkimuksessaan lapsen arvioivan asioita kokonaisvaltaisesti eikä välimuodoilla ole merkitystä lapsen maailmassa. Lapsi näkee asiat joko-tai tyypisesti. Lapsi joko osaa tai ei osaa tai pitää tai ei pidä. Arviointi on myös usein tilannesidonnaista. Se, mistä lapsi pitää nyt, ei välttämättä ole huomenna mielekästä. Oleellisista kaikessa lapselta kerättävässä palautteessa on muistaa, että on tärkeämpää saada tietoa taustalla olevasta ajattelusta, kuten siitä, mitkä toiminnot ovat lapselle merkityksellisiä ja miksi, kuin saada tieto itse tuloksesta.

Kysymysten asettelulla on merkitystä saatuihin vastauksiin. Lapsen on huomattavasti vaikeampi vastata ”miksi”-kysymyksiin kuin sellaisiin

kysymyksiin, joissa lasta pyydetään kuvailemaan asioita tai tapahtumia. Selittämistä edellyttävien kysymysten sijaan tulisi käyttää kysymyksiä, joissa lapsi kuvailee tai kertoo ajatuksiaan ja näkemyksiään. Keskustelun sävyn lisäksi lapselle tulee antaa aikaa ajatella ja hakea vastauksen muotoa. Keskustelua voidaan tukea kuvia apuna käyttäen. (Dovenborg & Pramling 1985, 33-46; Turja 2004, 20-21.)

Seuraavat neljä kokeilua suoritin pienemmällä kuvamäärällä Kuvien kokonaismäärä oli 22 kuvakorttia. Jokaisen kokeilun jälkeen kävin vertaisarvioijan kanssa jälleen keskustelun toteutetusta kokeilusta. Kirjoitin myös omia havaintoja ja ajatuksia päiväkirjaan jokaisen kokeilun päätteeksi. Näiden kirjaaminen palautteenkeruun aikana ei ole tarkoituksenmukaista, sillä se olisi saattanut viestiä lapselle, ettei aikuinen ole aidosti läsnä. Lapsi olisi myös saattanut kokea, että häneltä odotetaan jotain tiettyä vastausta, kun huomaa aikuisen kirjaavan asioita ylös. Kaikki havainnot ja huomiot kirjattiin ylös palautetilanteen jälkeen. Lapsi kiinnittää hyvin helposti huomiota siihen, mitä ajattelee aikuisen odottavan häneltä ja hakevan vastauksia odotusten mukaisesti. Lapsen huomio kiinnittyy aikuiseen eikä itse toimintojen tai vastausten pohtimiseen. Palautetilanne saattaa ulkopuolisesta vaikuttaa yksisuuntaiselta ja aikuisen rooli näyttäytyä passiivisena mutta todellisuudessa kyseessä on vastavuoroinen dialogi, jossa aikuisen rooli on valpas ja kuuleva. (Karlsson 2006, 20-21, 46.)

Viimeisten kolmen kokeilun kohdalla pyysin lopussa lasta vielä kertomaan mikä mielekkäitä toimintoja kuvaavista toiminnoista oli kaikkein mielekkäin toiminto ja vastaavasti epämieluisin toiminto. Kaikki kolme lasta nostivat mielekkäimmäksi toiminnoksi lelopäivän ja epämiellyttäviä olivat aamupiiri, jumppa ja rakenteluleikit. Kaikilta kokeiluun osallistuneilta lapsilta kysyin lopuksi aina palautetta siitä, oliko tehtävä ollut helppo vai vaikea. Kaikilta lapsilta sain palautteen, että kuvien lajittelu oli ollut helppoa ja kivaa ja siihen jopa haluttiin uudelleen. Kokeilut antoivat varmuutta menetelmän toimivuudesta käytännössä. Toiminnallinen palaute, jossa käytetään tuttuja toimintakuvia apuna, tukee useiden tutkimusten mukaista aitoa lapsilähtöistä palautetoimintaa. Kun kaikki kokeilut oli suoritettu, alkoi

palautteiden kokoaminen, tietoperustan kirjoittaminen sekä kehittämistyön varsinaisen tuotoksen viimeistely.

5.2.2. Vertaisarviointi

Arviointia voidaan suorittaa eri näkökulmista projektin eri vaiheissa. Olennaista on arvioinnista saadun tiedon hyödynnettävyys jo prosessin aikana. Vertaisarviointia käytetään etukäteen sovittujen kriteerien mukaisesti. (Saarinen & Putkonen 2012, 33.)

Sain vertaisarviointia jokaisen kokeilun jälkeen. Vertaisarviointi käytiin keskustellen. Olin ennakkoon antanut arvioijille suuntaa-antavia kysymyksiä, joihin toivoin arvioijan kiinnittävän havainnoissaan huomiota. Seikat, joihin arvioijan tuli kiinnittää huomiota olivat seuraavat:

- Oliko toimintaan valmistauduttu hyvin?
- Saiko lapsi ohjeet kuinka toimitaan? Ymmärsikö lapsi mielestäsi ohjeet?
- Osasiko lapsi mielestäsi jaotella mieleiset ja epämieluisat toiminnot?
- Saiko lapsi tarpeeksi aikaa miettiä kuvia ja niiden lajittelua?
- Toimiiko mielestäsi kuvat palautteenannon välineenä?
- Oliko toiminta lapsesta mielekästä?
- Tekisitkö jotain toisin? Mitä ja miksi?

Arvioiden mukaan palautemalli oli yksinkertainen ja selkeä.

Kokeilutoimintaan oli palautteen mukaan valmistauduttu hyvin. Tilanne oli rauhallinen ja turvallinen lapselle. Lapsi sai riittävästi ohjeita tehtävän suorittamiseen. Ohjeiden antoon liittyen todettiin, että lapselle kannattaa korostaa sitä, että lapsi miettisi sitä miltä lapsesta juuri sillä hetkellä tuntuu. Lapsen ajatukset on hyvä keskittää siihen kyseiseen hetkeen. Arvioijien mukaan menetelmä koettiin niin lähellä lapsen maailmaa olevaksi, että lapset eivät kyselleet lisäkysymyksiä ohjeista. Lapsella oli riittävästi aikaa pohtia ja miettiä kuvia ja sitten siirtää ne magneettitauluun. Palautteen mukaan lapsi sai riittävästi aikaa myös omille oivalluksille. Esimerkkinä

tästä mainittakoon palautetaulun keskiviiva, jonka päälle osa lapsista laittoi itsenäisesti sellaiset toiminnot, jotka kokivat miellyttävän ja epämiellyttävän väliin. Ohjeistuksessa tällaista ei oltu mainittu.

Vertaisarvioijien mielestä palautetaulu palautteenkeruumenetelmänä toimi hyvin. Lapset osasivat jäsenellä toimintoja hyvin ja selkeästi. Menetelmä antaa lapselle vapauden ja mahdollisuuden antaa palautetta ilman, että aikuinen puuttuu tekemiseen tai johdattelee liikaa. Huomion arvoista oli, että aikuisen tulee osata olla läsnä ja kiinnittää huomiota ja tulkita myös lapsen eleitä ja ilmeitä. Lisäkysymysten tai varmistuskysymysten esittäminen lapselle toimi hyvin mutta ne eivät saa olla johdattelevia. Lapselle annettiin tilaa keskustella myös asiasta, joka ei varsinaisesti liittynyt perustoimintoihin. Lapselle tulee antaa tilaa myös sellaiselle puheelle, joka ei välttämättä liity kyseiseen kuvaan tai tekemiseen (Roos 2015, 42).

Vertaisarvioijat tekivät saman havainnon kuin kehittämistyöntekijä palautetilanteen ajallisesta käytöstä. Sen tuli olla kestoiltaan lyhyt, toiminnoiltaan selkeä ja yksinkertainen. Palautemenetelmän tuli olla myös sellainen, että sitä voitiin päiväkotiarjessa toteuttaa säännöllisesti ja helposti. Valmistelu ei saa viedä liian kauaa aikaa ja materiaalin tulee olla saatavilla helposti.

Kehittämishanke toteutettiin työyhteisössä, jossa itsekkin työskentelen. Tästä oli suurta apua viestinnässä ja se auttoi lisäämään ymmärrystäni kehittämiskontekstista. Varmistin työyhteisön osallisuuden prosessin arvioinnissa pyytämällä säännöllisesti palautetta toimijoilta. Jatkuva arviointi kulki läpi koko kehittämistyön vertaisarvioinnin ja itsearviointin muodossa. Pyysin toimijoita arvioimaan myös lopullisen tuotoksen ja antamaan siitä kirjallisen palautteen (Liite 4). Tulosten mukaan ohjeistuksen sisältö oli ymmärrettävä ja selkeä. Siinä oli riittävästi tietoa ja tiedon koettiin olevan oleellista ohjeistuksen ymmärtämisen kannalta. Ohjeistus antoi kaikille arvioijille tietoa ja taitoa toiminnallisesta palautteenkeruusta ja lapsen roolista palautteenantajana. Palautemalli koettiin kaikkien arvioijien mielestä toimivaksi päiväkotiarjessa.

”Ohje oli hyvin selkeä ja mielestäni selkeä sekä helppo toteuttaa päiväkotiarjessa.”

”Varmasti toimiva ja helppo toteuttaa päiväkodissa, jos vaan on tarpeeksi aikaa ja henkilökuntaa toteutustilanteessa.”

Oleellista kaikessa arvioinnin keräämisessä on tiedon hyödynnettävyys. Arvioinnista saatava tieto tulisi hyödyntää ja mahdollisesti muuttaa arvioinnin pohjalta jo prosessin kulkuvaiheessa. (Saarinen & Putkonen 2012, 35.) Prosessin jokaisessa vaiheessa käytiin muiden toimijoiden kanssa keskustelua kokeiluista. Arvioinnista esille tulevat näkökulmat huomioitiin aina seuraavassa kokeilussa, jonka jälkeen keskustelua käytiin uudelleen. Näin arvioinnista saatua tietoa hyödynnettiin ja muutettiin itse kokeiluissa.

5.3. Tuotos

Kehittämistyön tuloksena syntyy aina tuotos, joka voi olla uuden tiedon lisäksi opas, malli, toimintatapa, esite tai ohje. Tuotoksen hyötyyn ja käyttökelpoisuuteen on syytä kiinnittää huomiota koko kehittämistyön prosessin ajan. (Salonen 2012, 28.)

Kehittämistyön tuloksena syntyi tuotos, joka on toiminnallinen palautetaulu, jossa arvioinnin kohteena on pedagoginen toiminta ja niitä kuvaavat toimintakuvat. Kuvat, joita palautetaulun kokeilussa käytettiin, olivat toimeksiantajan päiväkodissa jokapäiväisessä käytössä olevia lapsille tuttuja kuvia. Palautetaulun ja toimintakuvien avulla lapsi arvioi ja antaa palautetta päiväkodin pedagogisista toiminnoista. Tuotokseen syntyi myös ohje (Liite 5) palautetaulun käyttämiseksi ja se on tarkoitettu varhaiskasvattajien käyttöön tai kenelle tahansa palautetaulua hyödyntävälle henkilölle. Ohjeen tavoitteena on kertoa arviointiin ja lapselta kerättävään palautteeseen liittyvää tietoa sekä antaa konkreettinen ohje palautteenantotilanteeseen ja sen järjestämiseen. Lähtökohtaisesti ohjeen tuli olla lyhyt ja ytimekäs, jotta se on helppo ja

nopea lukea ja ottaa käyttöön päiväkodin hektisessä arjessa. Tämä edesauttaa ja helpottaa arvioinnin systemaattista ja säännöllistä käyttöä.

Aloitin tuotoksen luonnostelun heti kokeilevan toiminnan jälkeen. Ulkoasuun ja tekstiin kiinnitin huomiota, jotta se olisi mahdollisimman selkeä ja tarvittava tieto on nopeasti ja helposti hahmotettavissa. Tuotos perustuu opinnäytetyöraportissa esitettyyn teoretietoon. Tämän lisäksi siinä on kokeilun ja palautteiden pohjalta laadittu käytännön ohjeet palautetilanteen rakentamiseksi ja sen läpivientiin sekä aiheeseen liittyviä kirjallisia materiaalilähteitä.

5.3.1. Tuotoksen arviointi

Kehittämistyön tuotoksena syntyi palautemenetelmä ja ohje sen käytöstä. Ohjeen tavoitteena on antaa tietoa ja ohjeistaa varhaiskasvattajaa palautetaulun käytössä. Tavoitteena oli alusta alkaen ohjeen helppolukuisuus ja selkeys ja sen hyödynnettävyys myös muissa kuin perustoiminnoista kerättävässä palautteessa.

Kehittämistyö eteni asetettua tavoitetta kohti. Tavoitteena oli luoda menetelmä, jolla lapsi pystyy toiminnallisilla ja lapsilähtöisillä keinoilla antamaan palautetta pedagogisesta toiminnasta. Palautetaulun hyödyntäminen monenlaisten toimintojen ja asioiden arvioinnissa kuvaa mielestäni taulun monipuolisuutta ja hyödynnettävyyttä hyvin. Taulun hyödynnettävyys pedagogisen lapsihavainnoinnin tukena on myös huomionarvoista.

Menetelmä pohjautui valmiiseen magneettitauluun, joka on jaettu kahteen eri osaan. Arviointiasteikkona toimi hymynaama/surunaama, mutta taulu mahdollistaa myös muunlaisten arviointiasteikkojen käytön esimerkiksi liikennevalot. Alle kouluikäinen lapsi arvioi asioita kokonaisvaltaisesti eikä asteikon välimuodoilla ole merkitystä (Turja 2004, 20). Toiminto, josta palautetta kerätään, tulee esittää kuvilla. Kuvia luokittelemalla lapsi kertoo näkemysensä asioista. Kokeileva toiminta ja arviointi toivat tietoa taulun konkreettisesta käytöstä ja toimivuudesta käytännössä.

Kokeilun kautta pystyin toteamaan, että valitulla menetelmällä on mahdollista saada lapsilähtöisesti palautetta. Myös lapsen osallisuus toteutuu menetelmän avulla. Kokeilevan toiminnan lisäksi keräsin palautetta muilta toimijoilta. He arvioivat valmista tuotosta. Arviointien mukaan ohjeen sisältö koettiin ymmärrettäväksi, selkeäksi ja siinä oli riittävästi ja oleellista tietoa palautteen keräämisestä. Tämän lisäksi he arvioivat ohjeistuksen käyttöä. Kaikkien mielestä ohjeesta sai perustietoa toiminnallisesta palautteenkeruusta sekä lapsen roolista palautteenantajana. Kaikki olivat sitä mieltä, että palautemalli toimii päiväkotiarjessa ja ohjeen myötä sen toteutus osattaisiin viedä käytäntöön. Myös lapset antoivat palautteen välittömästi kokeilun jälkeen. Heiltä kysyttiin kokeilun mielekkyyttä sekä sitä kokivatko he toiminnan helppona vai vaikeana.

Lapsen arvioidessa perustoimintoja vahvistuu lapsen osallisuus ja vaikutusmahdollisuus toimintojen sisällössä ja toteutuksessa. Osallisuuden vahvistaminen lisää toimintojen mielekkyyttä, jolla on vaikutuksia lapsen oppimiseen ja kehittymiseen. (Kettukangas & Härkönen 2014, 112.) Osallisuus toteutui hankkeeseen liittyvissä toiminnoissa hyvin. Vaikka lapset eivät itse osallistuneet palautemallin suunnitteluun, malli ja tapa toimia täyttivät kuitenkin lapsilähtöisyyden kriteerit. Toiminnan tulee asettaa lapsen tarpeet etusijalle ja toiminnassa tulee olla tavoiteltu lapsen näkökulmaa ja ymmärrystä (Karlsson 2012, 49-50). Lapselle tutujen toimintakuvien käyttö ja yksinkertaisen ja selkeän palautetaulun käyttöä voi pitää lapsilähtöisenä, joka tähtää lapsen osallisuuden lisäämiseen ja lapsen oman äänen esille pääsemiseen.

Palautetaulun ohjeistus onnistui hyvin. Selkeä ja nopeasti omaksuttavat ohjeet helpottavat hektisessä päiväkotiarjessa työskenteleviä kasvattajia. Kokemuksesta tiedän, että asia jonka valmisteluun kuluu aikaa jää helposti toteuttamatta. Tämä ajatus kulki koko kehittämistyön ajan suunnittelua ohjaavana ideana. Palautemalli toimii myös työvälteenä, jolla toteutetaan valtakunnallista varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asiakirjaa, jossa jokaisen varhaiskasvatusta toteuttavan yksikön tulee oma-aloitteisesti ja säännöllisesti kerätä palautetta pedagogisesta

toiminnastaan. Palautetaulun käyttö pedagogisen toiminnan arvioinnissa on helppoa ja yksinkertaista.

5.3.2. Työskentelyn arviointi

Kehittämistyön parissa työskentely oli intensiivistä ja työskentely eteni tavoitteiden suuntaisesti koko ajan. Suunniteltu aikataulu piti hyvin. Työskentelyä helpotti selkeä kuva prosessin etenemisestä sekä selkeät kehittämismenetelmät. Kokeileva toiminta osoitti kuinka kehittämistyö käytännössä toimi. Kehittämistyöprosessi toteutui työpaikassani ja toimijoina olivat kollegani. Heidän sitoutuminen hankkeeseen ja heiltä saatu vertaisarviointi auttoi prosessin eteenpäin viemisessä.

Tietynlaisen objektiivisen näkökulman säilyttäminen, palkkatyön ja kehittämistyön toisistaan erottaminen olivat toisinaan haastavaa. Näin jälkeinpäin ajateltuna, prosessista olisi voinut syntyä toisenlaisia näkökulmia, mikäli kehittämistyö olisi suoritettu jossain toisessa, täysin vieraassa toimintaympäristössä. Yhteistyö toimeksiantajan ja yhteistyökumppaneiden kanssa sujui hyvin ja he olivat kiinnostuneita kehittämistyöstä. Vastuu yhteistyöstä ja hankkeen toteutuksesta ja etenemisestä oli minulla.

5.4. Eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmia

Kehittämistoiminnassa luotettavuus nähdään ennen kaikkea kehitettävän tuotoksen käyttökelpoisuutena. Pelkkä kehittämistoiminnasta syntyvä tuote tai tieto ei riitä, vaan sen hyöty käytännössä ratkaisee. (Toikko & Rantanen 2009, 121.) Kehittämistoiminnan tuotoksena syntynyt toiminnallinen palautetaulu on sellaisenaan täysin hyödynnettävissä käytännön päiväkotityössä. Sen hyödyt voidaan nähdä hyvin monimuotoisina; sen avulla saadaan palautetta konkreettisista toiminnoista ja siitä saatavia tuloksia voidaan hyödyntää pedagogisen toiminnan kehittämisessä ja suunnittelussa. Näiden lisäksi sitä voidaan käyttää hyväksi lapsihavainnoinnissa, jossa saadaan tietoa mm. siitä kuinka lapsi

hahmottaa asioita, kuinka hän osaa ottaa ohjeita vastaan, keskittymisestä ja muihin lapsen kehitykseen liittyvistä asioista.

Luotettavuuteen liittyy myös toimijoiden sitoutuneisuus, sillä kehittämistoiminta on aina sosiaalinen prosessi, jossa kehittämistyötä tehdään dialogisessa vuorovaikutuksessa. Luotettavassa toiminnassa toimijoiden osallistuneisuus on korkea ja sen toteutuminen on kerrottu prosessin jokaisessa vaiheessa. (Toikko & Rantanen 2009, 124.) Palautetaulun kehittämistoiminnassa toimijat ovat olleet mukana alusta alkaen. Olen reflektoinut ajatuksiani ja ideoitani heihin ja olen saanut vastakaikua ajatuksille. Toimijat ovat olleet vertaisarvioijina kokeilevan toiminnan toteutuksessa sekä esittäneet arvion valmiista tuotoksesta.

Kehittämistyön luotettavuutta pyrin lisäämään keräämällä vertaisarviointia toimijoilta sekä dokumentoimalla prosessin eri vaiheita. Havainnoinnin osalta kirjasin havainnot ja huomiot tarkasti erilliseen päiväkirjaan. Toimintaympäristönä toimi oma työpaikkani ja vertaisarvioijat olivat myös kollegoitani. Tämä on huomioitava vertaisarvioita tarkasteltaessa. Kollegoillani on kokonaisvaltainen näkemys ja kokemus sekä kohde- että toimintaympäristöstä. Tämän perusteella heillä on paikkansa tässä hankkeessa. Heidän tuntemus lapsiryhmästä ja toimintaympäristöstä auttaa heitä sijoittamaan palautetaulun työvälteenä oikeaan kontekstiin ja antaa heille luotettavaa näkökulmaa arviointeihin ja palautetaulun toimivuuteen sen oikeassa ympäristössä.

Kehittämistyön kokeileva osuus kohdistui lapsiin eikä heidän anonymiteetti ollut missään vaiheessa vaarassa. Lasten nimiä ei kerätty eikä käytetty toiminnan tai dokumentoinnin missään vaiheessa. Dokumentoinnissa kirjasin ylös vain lapsen iän ja sukupuolen.

6. POHDINTA

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen opinnäytetyö, johon liittyi kehittämishanke. Hankkeen tarkoituksena oli lisätä lasten osallisuutta pedagogisen toiminnan arvioinnissa. Tavoitteena oli kehittää lapsilähtöinen ja toiminnallinen palautemalli, jonka avulla lapset arvioivat varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Lasten mielipiteen ja näkemysten huomioiminen varhaiskasvatuksen kehittämisessä ja suunnittelussa ovat tällä hetkellä varhaiskasvatuksen keskeisimpiä asioita ja osa varhaiskasvatusta ohjaavaa toimintakulttuuria. Hankkeen tuotoksen tuli lapsilähtöisyyden lisäksi olla helposti käytettävä ja hektisessä päiväkotiarjessa nopeasti toteutettava. Pedagogisen toiminnan arvioinnin säännöllisyys toimi myös ohjaavana periaatteena työvälineen kehittämisessä. Varhaiskasvatuksen toiminnan arviointia tulee suorittaa oma-aloitteisesti, säännöllisesti ja systemaattisesti (Opetushallitus 2016, 60).

Tuotoksena syntynyt palautetaulu pedagogisen toiminnan arviointivälineenä toteuttaa valtakunnallista varhaiskasvatusta ohjaavan asiakirjan edellyttämää toimintaa. Toiminnan kehittäminen lähtee liikkeelle arvioinnin kautta saadun tiedon pohjalta. Arvioinnin kohteeksi voidaan valita henkilöstön ja lasten välinen vuorovaikutus, vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristö (Opetushallitus 2016, 60).

Osallisuuden toteutuminen edellyttää aitoa lapsilähtöisyyden tavoittamista. Täydelliseen osallisuuteen tuskin koskaan päästään mutta lapsen tuottama tieto toiminnan pohjana toimii jo askeleena kohti lapsinäkökulman tavoittamista (Karlsson 2001; Roos 2015). Palautemalli tavoittelee aitoa lapsilähtöisyyttä ja toteuttaa osallisuuden mahdollistamista antamalla tilaa lapsen ajatuksille ja näkökulmille ja lapsen äänen kuulemiselle. Menetelmä on niin lähellä lapsen maailmaan kuin se tässä on mahdollista. Kahdenkeskinen aika aikuisen kanssa on päiväkotiarjessa yleistä ja harvinaista mutta hedelmällistä. Palautetaulun

käyttö edesauttaa poimimaan näitä hedelmiä ja hyödyntämään niitä toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.

Palautetaulun käyttöönotto ei vaadi suuria aineellisia eikä taloudellisia resursseja, mikä on tärkeää huomioida tämän päivän varhaiskasvatuksessa, jossa moni asia mitataan ensin rahassa, ja vasta sitten käytännön toimissa. Uuden työmenetelmän tai -välineen käyttöönotto vaatii myös henkilökunnalta kokemusta niiden käytöstä ennen kuin maksimaalinen hyöty saadaan irti. Palautetaulun tullessa tutuksi harjaantuu samalla kasvattajan taito aitoon lapsen kuulemiseen ja siitä saadun tiedon hyödyntämiseen. Pelkällä palautetiedolla ei ole merkitystä, jollei sitä osata käsitellä eikä viedä sitä pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

Pedagogisen toiminnan arviointia suunniteltaessa on palautevälineen oltava lapsen maailmaan sopiva ja palautetavan oltava lapsen toiminnalle ominaista. Kuvat toimivat lapselle konkreettisenä väliseinä hahmottaa arvioitavaa asiaa. Myös kuvien määrällä on merkitystä, mieluummin vähän kuvia kuin liikaa, ainakin aloitusvaiheessa. Liika kuvamäärä herpaannuttaa helposti lapsen keskittymisen. Mitä tutumpi ja konkreettisempi asia, sitä helpompi lapsen on sitä käsitellä. Kuvien symbolinen merkitys nousee niiden tuttuudesta, joka taas syntyy kuvien jokapäiväisestä käytöstä pedagogisen toiminnan konkretisoinnissa (Heikka ym. 2009, 92). Arviointiasteikoilla on myös merkitystä lapsen arviointikokemukseen. Lapsen on helpompi hahmottaa selkeää kaksiosaista jaottelua kuin että arviointiasteikkoja olisi useampi. Moniportaisissa asteikoissa lapsi pyrkii välttämään kielteisen pään arviointeja ja pyrkii asteikkojen sijaan kaksijakoiseen arviointiin (Heikka ym. 2009, 92).

Palautetaulu ja sen käyttöidea tukevat myös toimeksiantajani päiväkodissa toteutettavaa montessoripedagogiikkaa. Pedagogiikan ajatuksena on lapsen tukeminen omatoimisuuteen sekä aikuisen tasavertainen asenne lapseen. Lapsen omatoimisuuden tukemisen myötä lapsi saa valita itse oman mielenkiinnon ja kehitysvaiheen mukaisia tehtäviä. Lapsen osallisuus kehittyy ja toteutuu. Lapsilähtöistä toimintaa kuvaavat lapsen

aktiivisuus ja sosiaalinen toimijuus, samoin kuin aikuisen ja lapsen tasavertainen suhde (Vilen ym. 2006, 222). Lapsilähtöisen palautetaulun käytössä on samoja piirteitä ja periaatteita kuin montessorityöskentelyssä. Siinä toiminta on aikuisen ohjeistamaa, silti lapselle annetaan tilaa suorittaa tehtävä itsenäisesti (Parkkonen 1997, 31,33). Yhtymäkohdat ovat palautetaulun käytön ja montessorityöskentelyn lapsilähtöisyys, lapsen omatoimisuus sekä lapsen osallisuuden huomioiminen ja aikuisen suorittama havainnointi. Montessorityöskentelyn myötä lapset ovat tottuneet työskentelemään itsenäisesti omassa rauhassa aikuisen ohjeistuksen mukaisesti. Palautemenetelmä noudattaa samoja periaatteita.

Kehittämistyöprosessissa korostui ajatus siitä, kuinka tärkeää kaikissa pedagogisen toiminnan prosesseissa on ensisijaisesti tavoitella lapsinäkökulmaa ja lapsen osallisuuden mahdollistamista asioihin. Tämä luo haasteita koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin uudelleenajattelulle. Esimerkkinä kasvatushenkilöstön suunnittelupalaverit, jotka osallisuuden ja lapsilähtöisyyden valossa tulisi ajatella toissijaiseksi pedagogisten toimintojen suunnittelussa. Ensisijaisena tulisi olla yhteinen palaveri lasten kanssa, jossa lapsen ääni ja ajatukset sekä mielipiteet tuodaan dialogisesti esille. Tästä nousevat ajatukset viedään henkilökunnan suunnittelupalaveriin. Osallisuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden tietoinen kehittäminen ovat edellytyksinä osallisuuden edistämässä (Opetushallitus 2016, 30).

Lasten mahdollisuuksia osallistua toiminnan arviointiin pidetään hyvinä mutta tulosten mukaan lasten potentiaalia eikä arvioinnin työvälineitä osata riittävästi hyödyntää toiminnan suunnittelussa. (Venninen ym. 2010, 58.) Palautetaulun käytöstä saadut konkreettiset tulokset helpottavat niiden hyödyntämistä toiminnan suunnittelussa ja niiden viemisessä toteutukseen. Palautetta voidaan hakea periaatteessa mistä asiasta vain, ainoastaan kasvattajan mielikuvitus on rajana. Esimerkkinä otettakoon liikuntakasvatus. Eri liikuntalajeista kerätään kuvakortit ja lapset vuorollaan jakavat ne miellyttäviin ja epämiellyttäviin lajeihin. Aikuinen kokoaa näistä lajit, joita lapset haluavat liikuntakasvatuksessa kokea. Tällainen keino on

käytännön kannalta toimivaa ja antaa mahdollisuuden myös hiljaisille, aroille tai muuten heikot ilmaisukyvyt omaaville lapsille tuoda omat ajatukset ja mielipiteet esille. Ryhmässä heidän ajatukset jäävät helposti rohkeimpien ja äänekkäimpien lasten varjoon. Kasvattajien tehtävänä on antaa kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet osallisuuteen ja heidän on osallisuuden toteutumiseksi haettava oma-aloitteisesti lapsilta palautetta (Heikka ym. 2009, 87).

Toiminnan suosion sijasta tulee arviointitiedon käsittelyssä keskittyä laadullisen tiedon taustalla olevasta lapsen ajattelusta; mitä toiminnot lapselle merkitsevät ja mikä toiminnoissa on lapselle oleellista (Turja 2004, 20). Kokeilun pohjalta esiin nousi useita lapsia miellyttänyt toiminto – lelupäivä. Lelupäivän suosion sijaan tulisikin syventyä miettimään miksi juuri lelupäivä koetaan niin mielekkääksi? Mitkä taustalla olevat tekijät siihen vaikuttavat ja mitkä tekijät tekevät siitä miellyttävää? Liittyykö siihen kenties lapsen mahdollisuus tuoda esille jotain omaa ja henkilökohtaista vai liittyykö se leikkitilanteisiin, jolloin leikitään omilla leluilla? Tällaisten tietojen arviointi palautteen pohjalta tuo ensiarvoisen tärkeää tietoa toimintojen merkittävyydestä ja ydintekijöistä. Pedagogisten toimintojen ytimen löytäminen ja esille tuominen antavat henkilöstölle tärkeää tietoa toimintojen kehittämisen ja järjestämisen pohjaksi.

Opinnäytetyön olisi voinut varmasti toteuttaa toisellakin tavalla kuten eri menetelmiä vertailemalla mutta siihen eivät aikaresurssit riittäneet. Koen kuitenkin, että malli, joka kehittämistyön tuotoksena syntyi, palvelee hyvin toimeksiantajani toimintaympäristössä. Palautetaulun hyödynnettävyys, monipuolisuus ja helppokäyttöisyys vahvistavat valittua arviointimenetelmää ja tuotosta. Palautteen kerääminen pedagogisesta toiminnasta toteuttaa varhaiskasvatuslain ja -suunnitelman asettamia velvotteita ja siinä korostuu myös lapsen osallisuus ja lapsilähtöinen toiminta.

Sosiaalialan eettinen osaaminen liittyy kiinteästi kaikkiin sosiaalialan kompetensseihin. Varhaiskasvatusta ohjaa yhteisesti sovitut arvot, jotka nousevat varhaiskasvatuslain ja valtakunnallisen

varhaiskasvatusperusteiden pohjalta. Kehittämistoiminnassa kaikki toiminta pohjautui lasta kunnioittavaan, tasapuoliseen ja oikeudenmukaiseen kohtaamiseen.

Lapsen osallisuus ja kokemus toimijuudesta jää vajaaksi, ellei lapsi pääse näkemään kuinka hänen antama palaute käytetään ja mitä palautteesta seuraa. Tässä voisikin saada jatkotutkimusaihetta. Olisi mielenkiintoista nähdä millaisia tuloksia käytössä ollut palautetaulu toisi, jos tutkittaisiin onko palautetaulun käyttö lisännyt lasten osallisuutta ja kuinka se ilmenee? Tai millaisiin toimiin arvioinnin jälkeen on ryhdytty ja mikä on muuttunut?

LÄHTEET

Haghish, E. F. & Teymoori, A. 2013. Illustration facilitates interviewing young children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. Vol. 93, No 24/2013 [viitattu 6.1.2018]. Saatavissa: https://ac.els-cdn.com/S1877042813036355/1-s2.0-S1877042813036355-main.pdf?_tid=b8962594-0800-11e8-967e-00000aab0f02&acdnat=1517566162_bf1054b873a2bb15b9da78a7e04ef19a.

Halenius, O. 2012. Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa. Helsingin yliopisto. Pro gradu – tutkielma [viitattu 22.1.2018]. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/35511/kuvallis.pdf?sequence=1>

Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Helsinki: Multiprint Oy.

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2016. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E & Turja, L. (toim). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoda.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2018. *Varhaiskasvatus* [viitattu 3.3.2018]. Saatavissa: <https://karvi.fi/varhaiskasvatus/>

Karila, K. 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Raportit ja selvitykset 2016:6 [viitattu 28.11.2017]. Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/176638_vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf

Karlsson, L. (2006). Lapset kertovat... Työpapereita 9/2006 [viitattu 30.10.2017]. Stakes. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75269/Tp9-2006.pdf?sequence=1>

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kettukangas, T & Härkönen, U. 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa Heikka, J., Fonsen, E., Elo, J. & Leinonen J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy.

Kyrönlampi, T. 2011. Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa Alila, K. & Parrila, S. (Toim). Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006-2010. Oulu: Uniprint.

Lahden Montessori-leikkikoulu. [Viitattu 19.11.2017.] Saatavissa: <https://www.lahdenmontessorileikkikoulu.com/>

Leinonen, J. 2014. Teoksessa Heikka, J & Fonsen, E & Elo, J, & Leinonen, J. (toim.). Pedagogisia näkökulmia osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio-Niini Oy.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Porvoo: WSOYPro Oy

Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17 [viitattu 15.11.2017]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Parkkonen, H. 1997. Auta minua tekemään itse. Montessori-menetelmän sovelluksia. Porvoo: WSOY - Kirjapainoyksikkö

Puroila, A-M. & Estola, E. 2012. Lapsen hyvä elämä. Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Vol. 1, No. 1, 2012 [viitattu 3.12.2017]. Saatavissa: <http://docplayer.fi/103701-Lapsen-hyva-elama-paivakotiarjen-pienten-kertomusten-aarella.html>

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Tallinna: Meedia Zone

Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto [viitattu 25.1.2018]. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96477/978-951-44-9691-2.pdf?sequence=1>

Saari, K. & Pulkkinen, M. 2009. Tule, tule hyvä kakku – kuvitettuja toimintaohjeita lapsen arkeen. Autismi- ja Aspergerliitto ry. Helsinki: Painotalo Miktor Oy.

Saarinen, J. & Putkonen, A. 2012. Jatkuva arviointi projektitoiminnan kehittäjänä. Teoksessa Hautala, T.; Ojalehto, M. & Saarinen, J. (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisen kehittämisen kumppanina. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salonen, K. 2012. Kehittämistoiminnan konstruktivistinen malli. Teoksessa Hautala, T., Ojalehto, M. & Saarinen, J. (toim.) Työelämää kehittämässä. Ammattikorkeakoulu projektimaisen kehittämisen kumppanina. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöille [viitattu 29.10.2017]. Turun ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Suomen Montessoriliitto. 2018. Montessoripedagogiikka [viitattu 14.12.2017]. Saatavissa: <http://montessori.fi/montessoripedagogiikka/>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2018. Varhaiskasvatus. [Viitattu 23.1.2018.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Turja, L. 2004. Lapsilähtöistä arviointia. Teoksessa Kupila P. (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy

Turja, L. 2011. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Toukokuu 2011 [viitattu 02.12.2017]. Saatavissa: <http://docplayer.fi/4927218-Lapset-osallisina-kohti-uutta-varhaiskasvatuskulttuuria.html>

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy

Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/280. Suomen laki [viitattu 16.12.2017]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>.

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. "Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi". Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3 [viitattu 29.1.2018]. Socca. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, t., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy

LIITTEET

Liite 1.

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS (TKI opintopisteet)

TOIMEKSIANTAJA	
Toimeksiantaja	Lahten Montessori-yhdistys ry
Toimeksiantajan yhteyshenkilö	Mari Hakala
Lähiosoite	Mäntyrinteenkatu 3
Postinumero ja -toimipaikka	15210 Lahti
Y-tunnus	1072723-8
Toimipisteen kotikunta	Lahti
Puhelin	050-911 7598
Sähköposti	leikkikoulu@lahdenmontessorileikkikoulu.com
OPINNÄYTETYÖN TEKIJÄ/T	
Nimi/nimet ja tunnukset/tunnukset	Mia Lankinen / 1601971
Ryhätunnus/-tunnukset	SOS16M
Koulutusala ja koulutus tai pääaine	Sosionomi / Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Puhelin/puhelimet	044-777 6920
Sähköposti/postit	mia.lankinen@student.lamk.fi
OHJAAJA	
Ohjaava opettaja	Helena Hatakka
Puhelin	044-7080 768
Sähköposti	helena.hatakka@lamk.fi
Koulutusala	
OPINNÄYTETYÖ	
Opinnäytetyön nimi	Palautteenkeruu toiminnallisin menetelmin 3-6 vuotiailta lapsilta
Opinnäytetyön tavoite	Kehittää lapsille suunnattu palautteenkeruumalli Lahden Montessori-leikkikoulun tarpeisiin

SOPIMUS TOIMEKSIANNOSTA

- Työelämä maksaa opinnäytetyön tekemisestä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle
- Työelämän edustajat ohjaavat aktiivisesti opinnäytetyön tekemistä
- Työyhteisö hyödyntää tuloksia toiminnassaan
- Opinnäytetyöt ovat julkisia asiakirjoja:
salassa pidettävä materiaali poistetaan toimeksiantajan pyynnöstä ennen julkaisua
- Opiskelija toimittaa toimeksiantajalle erillisen raportin opinnäytetyöstä

Muut selvitykset opinnäytetyön kustannuksista, tekijänoikeuksista, aikataulusta ja muista erikseen sovitusta yksityiskohdista voidaan liittää tämän sopimuksen liitteeksi.

Liitteitä yhteensä _____ sivua.

- Toimeksiantajan tietoja ei saa tallentaa ammattikorkeakoulun yritysrekisteriin.

Tällä sopimuksella toimeksiantaja ja opiskelija sopivat, että opiskelija suorittaa *opinnäytetyöksi määritellyn tutkimuksen tai kehittämistyön toimeksiantajalle.*

Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön opinnäytetyön tekemiseen tarpeelliset tiedot ja antamaan tarvittavaa asiantuntijaohjausta.

ALLEKIRJOITUKSET

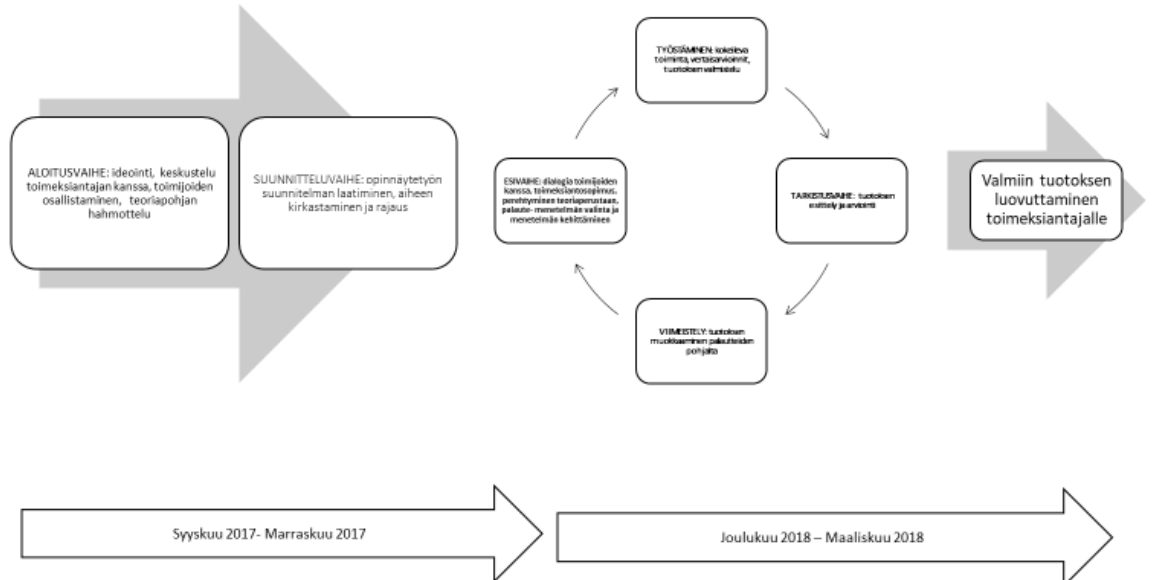
OPISKELIJA	
Paikka ja päiväys	16/11 2017
Allekirjoitus ja nimenselvennys	 MIA LANKINEN
OPISKELIJA	
Paikka ja päiväys	1 20
Allekirjoitus ja nimenselvennys	
OHJAAJA	
Paikka ja päiväys	16/11 2017
Allekirjoitus ja nimenselvennys	 Helena Hatakka
TOIMEKSIANTAJA	
Paikka ja päiväys	16/11 2017
Allekirjoitus ja nimenselvennys	 MARI HAKALA

Tätä sopimusta on tehty kaksi (2) samansisältöistä kappaletta, joista yksi toimitetaan ammattikorkeakoulun opintotoimistoon tilastointia ja arkistointia varten ja yksi jää toimeksiantajalle.

Kopio sopimuksesta toimitetaan ohjaavalle opettajalle ja jokaiselle opinnäytetyön tekijälle.
Sopimuksen kopioista vastaavat opinnäytetyön tekijä/tekijät.

Päivitetty 21.4.2015

Liite 2.

Liite 3.

PALAUTEKYSELY PEDAGOGISEN TOIMINNAN ARVIOINNISSA

KÄYTETTÄVÄSTÄ PALAUTETAULUN OHJEESTA

Tässä lapsen palautteenantoa käsittelevän kehittämishankkeen lopputuotos:

Palautetaulu ja kuvat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan arviointiin.

Ohjeistukseen on koottu keskeistä tietoa lapsesta palautteenantajana sekä aikuisen roolista sekä käytännön ohjeet palautetaulun käyttämiseksi.

Opinnäytetyön raporttia ja oman ammatillisen kasvun arviointia varten pyytäisin, että antaisit arviosi seuraaviin asioihin:

1. Ohjeistuksen sisältöön liittyviä arvioita. Onko ohje mielestäsi

- ymmärrettävä-----kyllä ___ siitä väliltä ___ ei ___
- selkeä ----- kyllä ___ siitä väliltä ___ ei ___
- tietoa riittävästi-----kyllä ___ siitä väliltä ___ ei ___
- tieto on oleellista-----kyllä ___ siitä väliltä ___ ei ___

2. Ohjeistuksen käyttöön liittyviä arvioita

- sain perustietoa toiminnallisesta palautteenkeruusta
kyllä ___ en ___
- ymmärrän lapsen roolin palautteenantajana
kyllä ___ en ___
- osaan ohjeiden pohjalta toteuttaa palautetaulun avulla palautteenkeruun lapsilta
kyllä ___ en ___
- palautemalli toimii päiväkotiarjessa
kyllä ___ ei ___

3. Sanallinen arviointi palautemallista, ohjeesta ja käytänteistä.

Liite 4.

Lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita ja
heitä kuulemalla meillä aikuisilla on mahdollisuus
päästä raottamaan lapsuuden ikkunaa.

Viljamaa (2012)

Palautetaulun ja kuvien käyttö pedagogisen toiminnan arvioinnissa

Ohje

Tietoa pedagogisen toiminnan arvioinnista

Valtakunnallinen varhaiskasvatuksen perusteet (2016) velvoittaa jokaisen varhaiskasvatusta tarjoavan yksikön keräämään oma-aloitteisesti palautetta toiminnastaan. Palautetta tulee kerätä niin lapsilta, vanhemmilta kuin henkilökunnaltakin. Lapsilta kerättävässä palautteessa tulee aina huomioida, että kaikki toteutettavat toiminnot ovat lapsilähtöisiä ja lapsen maailmaan istuvia. Palautetta ei kerätä vain sen velvoittavuuden vuoksi vaan tuloksia hyödynnetään pedagogisen toiminnan kehittämisessä, suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsilta saatu palaute lisää myös lapsen osallisuutta ja siihen liittyvää tuntemusta. Osallisuus syntyy aina yhteisöllisyyden äärellä, jossa kaikkien ryhmään kuuluvien toiveita, huomiota ja mielipiteitä kuunnellaan.

Tämä ohjeistus antaa työvälineen kerätä palautetta lapsilta. Lapsi palautteenantajana asettaa aikuisille tiettyjä vaatimuksia, jotka on syytä huomioida. Aikuisen tulee huomioida, että lapsi elää hetkessä ja kertoo tuntemuksensa vain nykyisestä hetkestä. Lapsen on vaikea palata aikaisempaa tuntemukseen tai tilanteeseen.

Palautteenkeruun tulee olla aina lapsen maailmaan sopiva ja siinä tulee korostua lapselle ominaiset tavat toimia. Tulosten luotettavuuden kannalta oleellisista on, että palaute tulee suoraan lapselta. Lapsen arvioidessa pedagogista toimintaa, tulee lapselle ensin kertoa mistä palautetta kerätään, mihin palautetta käytetään ja miksi palautetta kerätään.

Aikuisen rooli palautteenkeruussa on olla avoin ja lasta kuunteleva. Rauhallinen ympäristö sulkee pois ulkoiset häiriötekijät ja näin lapsen on helpompi keskittyä. Aikuinen voi esittää tarkentavia kysymyksiä, kannattaa kuitenkin välttää ”miksi”-kysymyksen käyttöä, samoin johdattelevia kysymyksiä tulee välttää. Lapsen on vaikea antaa selityksiä asioille vaan käyttää mieluummin kuvailevia ja kertovia tapoja tuoda ajatuksiaan esille. Lapselle tulee antaa tilaa miettiä ja poiketa välillä aiheestakin. Kannattaa muistaa, että lapsi pyrkii usein tarkkailemaan aikuista ja etenee varovaisesti, ikään kuin tunnustellen ja varmistellen että tekeekö oikein. Aikuisen rauhallinen olemus ja hyväksyvä asenne antaa lapselle varmuutta ja turvallisuudentuntua jatkaa. Dokumentointi palautetilanteesta ja tuloksista on tärkeää. Tästä huolimatta aikuisen ei tule tehdä merkintöjä itse tilanteen aikana vaan havainnot kirjataan palautteenannon jälkeen.

Palautetaulun tavoite

Palautetaulun tarkoituksena on kerätä lapsilähtöisesti palautetta lapsilta. Arvioinnin kohteena voi olla strukturoitu päiväjärjestys, muut ohjatut toiminnot kuten esim. muskari, liikunta tai askartelu tai esimerkiksi päiväkodissa käytössä olevat lelut tai kirjat, jos näiden mielekkyydestä halutaan tietoa. Edellytyksenä palautteen saannille on, että toiminnot tai asiat on kuvitettu.

Toisena tavoitteena on palautetaulun käyttö ja hyödynnettävyys havainnoinnissa. Lasta voidaan havainnoida tai palautetilannetta videoida, jolloin tilanteet voidaan käydä jälkikäteen läpi yhdessä muiden kasvattajien kanssa. Havainnoinnista saatua tietoa voidaan paitsi hyödyntää pedagogisen toiminnan kehittämisessä ja suunnittelussa niin myös pedagogisessa dokumentoinnissa kuten lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kasvunkansiossa.

Palautetaulun käyttö

Palautteenkeräämistä varten tarvitaan magneettitaulu, arviointiasteikkoa kuvaavat symbolikuvat (hymynaama/surunaama tai liikennevalot) sekä toimintakuvakortit.

1. Valitse tilaksi rauhallinen ympäristö, jossa ei ole häiriötekijöitä.
2. Laita palautetaulu ja kuvat valmiiksi ennen kuin lapsi tulee paikalle.
3. Kerro lapselle mistä on kyse ja mitä lapsen tulee tehdä. Korosta sitä, että tavoitteena on saada tietoa mitä lapsi juuri sillä hetkellä tuntee ja ajattelee kuviin liittyvistä asioista.
4. Mikäli lapsi ei halua antaa palautetta ja osallistua toimintaan, keskeytä tehtävä. Kerro lapselle, ettei haittaa, vaikka tällä kertaa hän ei halunnut osallistua. Kerro, että voimme kokeilla palautteenantoa toisen kerran.
5. Anna lapselle aikaa tutkia taulua ja kuvia.
6. Kerro lapselle, kun hän voi aloittaa kuvien järjestelyn.
7. Vastaa lapsen kysymyksiin. Voit esittää myös lisäkysymyksiä mutta vältä johdattelevia tai ”miksi” -kysymyksiä.
8. Voit valita taulusta yhden kortin ja kysyä siitä tarkemmin lapselta. Esimerkiksi ”kerro minulle lepohestä” tai ”mikä on lempiruokasi” jne.
9. Anna lapselle lopuksi palautetta toiminnasta ja pyydä lasta arvioimaan sanallisesti oliko tehtävä helppo vai vaikea.
10. Kirjaa havainnot ylös vasta sen jälkeen, kun lapsi on tehnyt tehtävän ja poistunut paikalta.

Lähteet

Heikka J., Hujala, E. & Turja L. 2009. Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Helsinki: Multiprint Oy.

Kupila, P. 2004. Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Tallinna: Meedia Zone

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy